№ 271 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1911 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ № 271

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5. Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՄՇԱԿ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ
ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1912 ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը՝ 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը՝ 2 ր., 1 ամսվանը՝ 85 կ. և 15 կ. պօստի ծախք։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, և միևնոյն ժամանակ 40 կ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

„ՄՇԱԿԻ" ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՑ

Ի նկատի ունենալով, որ ուշ բաժանորդագրվելու պատճառով առեղծվում են մի շարք տեխնիքական անյարմարութիւններ, որոնք զրկում են խմբագրութեան գրասենեակին հնարաւորութիւնից յունվարի 1-ից կանոնաւորապէս թերթն ուղարկել բաժանորդներին, ուստի խնդրվում է բաժանորդ գրվել ցանկացողներին վաղօրօք դիմել՝ գրելով հասցէները պարզ և ճշգրիտ։

Դեկտեմբերի 6-ին վախճանվեց Կուտանց անապատի միաբան աւագ-քահանայ

ԱՐՍԷՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՆ,

որի մասին յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին հանգուցեալի կինը և որդիները։

Ամբիծը ամեն օր երեկոյեան ժամը 6-ին՝ հանգուցեալի բնակարանում, Ալէքնայա հրապ., տուն Սողոմոնեանի, № 1. Յուղարկաւորութիւնը շաբաթ, դեկտեմբերի 10-ին, ցեր. ժամը $3^1/_2$-ին, հանգուցեալի բնակարանից դէպի Մուղնու ս. Գէորգ եկեղեցին։ Կարգը կը կատարվի կիրակի, դեկտեմբերի 11-ին, պատարագից յետոյ, ժամը 12-ին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։

(կ.) 1145. 2—1

ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հինգշաբթի, դեկտեմբերի 8-ին, տեղի կունենայ ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ

ՀԱՄԵՐԳ

ՅԱՅՏՆԻ ԵՒ ԱՆԶՈՒԳԱԿԱՆ ԵՐԳՉՈՒՀԻ
ԱՆԱՍՏԱՍԻԱ ԴՄԻՏՐԻԵՎՆԱ

ՎԵԱԼՑԵՎԱՅԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ռուսական օպերայի երգիչներ Լ. Գ. ՎԱՐԴԻ (բարիտոն) և Ն. Վ. ՍԻՄԲԻՐՍԿԻԻ (տէնոր), նոյնպէս և Ա. Վ. ՏԱՍԿԻՆԻ։

Սկիզբը երեկոյեան ժամը ճիշդ $8^1/_2$-ին։

(հ.) Տոմսակները վաճառվում են թատրոնի կասսայում։ 11.7. 2—2

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

Կիրակի, դեկտեմբերի 11-ին 1911 թ.

ՑՕԳՈՒՏ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

տեղի կունենայ ԵՐԵԿՈՅԹ

„ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՀԷՔԻԱԹԸ"

Դահլիճը կը ներկայացնէ առասպելական, ծաղկալից պարտէզ. հիւրասենեակը՝ café amour, Զաւեշտական մասը՝ դահլիճի բեմի վրա։

1) Գնչուների խումբ «Կենդանի գիւղից», 2) Պատկերներ „Въ волнахъ страстей" օպերետից, 3) Նէապօլիտական երգեր, 4) Ծիծաղաշարժ պատմուածքներ, 5) Ռոմանսներ։ Բաղդի գուշակումն, վիճակախաղ, պտի-ժվօ, տումբօլա, ծաղիկներ, շամպայն, գինի, բուֆէտ, մանդօլինիստների խումբ, զինուորական երաժշտութիւն։

Երեկոյթի սկիզբն է երեկ. ժամը 9-ին։ ✦ Մուտքն արժէ 2 ր. 50 կ.։

Համերգ. բաժինը ղեկավարում է պ. Վալերիանով, իսկ դեկորացեայի մասը՝ նկարիչ Տէր-աո. (հ.կ.) 1138. 3—2

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ

Այսօր, հինգշաբթի, դեկտեմբերի 8-ին
ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏ. ԸՆԿ. ԽՈՒՄԲԸ
կը ներկայացնէ յայտնի

ՄԻՐՐԱ ԷՖՐՈՍ

Դրամա 5 արար., Գորդինի, թարգ. Վ. Ք. Տէր-Ղևոնդեանի

Մասնակցում են. տ. տ. Ադամեան, Գուլազեան, Զաբէլ, Մայսուրեան, Ցամիկ, պ. պ. Ալիխանեան II, Աւետեան, Միրզոյեան, Շահխաթունի և ուրիշներ։

Տեղերի գները 50 կ. մինչև 5 կ.

Տոմսակները վաճառվում են սովորական պունկտերում։

Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին։

Ռեժիսոր՝ Ց. ԱԲԵԼԵԱՆ

Հեր. կարգադրիչ՝ Վ. Գալստեան

Բեռլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱՒՑԻ և սրտի։ Սրսկումներ նաև տուբերկուլինով։ Ընդունելութիւնը ամեն օր՝ առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը։

Католическая ул. д. № 10. Տելեֆօն № 792.

(տ.օ.) աո. 989. 100—48

ԲԺԻՇԿ

Գր. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

Ներքին եւ երեխայոց

հիւանդութիւններ

Ընդունում է հիւանդներին իր նոր բնակարանում՝ Գանովսկայա փողոց, տուն Սէյլանովների, № 18, տելեֆօն 615.

Առաւօտեան 12—1 ժամը
Երեկոյեան 5—6 ժամը

(և.հ.կ.) աո. 819. 100—39

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. Գ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

Ընդունում է ատամի և բերանի հիւանդութիւն ունեցողներին։ Պլոմբ, արհեստական ատամներ իւրաքանչիւրը 1 րուբլի, և այլն։

Աշակերտներին և ծառայողներին 50% զեղչ։

Ընդունելութիւնը առ. ժամը 9—2-ը և 4—7-ը երեկ.

Միքայէլեան փող. № 6, մուտքը պերէուլկայից։

(և.հ.կ.) աո. 876. 50—39

ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА
ПАПИРОСЫ
ИНТЕЛЛИГЕНТНЫЯ
ЦѢНА 25 шт. 15 к. 10 ш. 6 к. 100 ш. 60 к.

ПАПИРОСЫ
ЛЕВЪ 20 шт. 5 коп.
ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА

ПАПИРОСЫ
ЭКСТРА
15 шт. 6 коп.
ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА

(և.հ.կ.) աո. 662. 100—74

(M.326491/326497) 913. 4—4

ԻՆՉ Է ՊԱՀԱՆՋԸ

Ի՞նչ է ռուսահայ պատգամաւորների մեծամասնութեան պահանջը։

Մի տարրական արդարութեան տարրական պահանջ—այն է քուէարկութեան դնել այն թեկնածուի անունը, որի վրա նրանք կանգ են առել, և ուրեմն մտցնել քառանուն ցանկի մէջ։

Երբ քուէատուփը դրված կը լինի, այն ժամանակ համագումար ժողովի անդամները հնարաւորութիւն կունենան իրանց գրական և բացասական կամքը յայտնելու այդ թեկնածուի մասին, տալով սպիտակ կամ սև քուէ։

Եթէ չի ընտրվի ենթադրեալ թեկնածուն, դա բնականօրէն կը նկատվի իբրև ներկայ ժողովի մեծամասնութեան ձայն։

Անշուշտ, եթէ քառանուն ցանկի կազմութիւնը լինէր գաղտնի քուէարկութեամբ, չէր ծագի ներկայ հարցը։

Անշուշտ չէր ծագի այդ հարցը և այն դէպքում, եթէ վստահութիւն լինէր, որ իւրաքանչիւր ոք պատգամաւորներից բացարձակ ձայնատուութեան ժամանակ անմիջապէս կը յայտնէ ազատօրէն իր կամքը և չի լինի ճնշումների և ազդեցութիւնների տակ։

Ռուսահայ պատգամաւորների մեծամասնութիւնը պահանջում է ազատել ընտրութիւնը այն սահմանափակումներից, որոնք նենգում են ընտրական գործի էութիւնը, որոնք ճնշում են պատգամաւորի ներքին համոզմունքի արտայայտութիւնը։ Նա պահանջում է յարգանք դէպի ռուսահայ մեծամասնութեան ձայնը գոնէ այն շրջանակում, որը հնարաւոր է առանց եղած օրէնքը և ընտրական կարգը փոխելու։

Նա պահանջում է ամենայն իրաւունքով և վստահութեամբ, որովհետև դա ժողովրդական տրամադրութեան և ժողովրդական կամքի պահանջն է։

Կը յարգվի ռուսահայերի պահանջը թէ ոչ—այդ մենք չը գիտենք. բայց մի բան լաւ գիտենք, որ պատգամաւորների ազատ քուէատուութեան գաղափարի դէմ կանգնած են՝

ա) Գաղտնի քուէարկութեան բացակայութիւնը,

բ) Ռուսահայ թեմերի անհաւասարաթիւ լինելը,

գ) Ազգային ժողովի ձգձգումները ամբաստանութեան խնդրում,

դ) Ազգային ժողովի պայմանական որոշումը ընտրութիւնների վերաբերութեամբ և

ե) Պատգամաւորներ նշանակելու համար արած Էջմիածնի վերջին գործողութիւնը։

Եթէ դրանց վրա աւելացնենք և այն կասկածելի հանգամանքները, որոնք հանդէս էին եկել իբրև նախապատրաստական քայլեր պատգամաւորացուներ գտնելու նպատակով, մենք կը տեսնենք, որ կաթողիկոսական ներկայ ընտրութիւնը տեղի ունի արտակարգ ծանր և տխուր պայմաններում։

Անշուշտ՝ համագումար ժողովի անդամները կարող են բարւոքումներ մտցնել ընտրական գործի մէջ բարոյական միջոցներով. բայց արդեօք հանդէս կը գայ բարոյական կորով ժողովրդական ձայնը յարգելու համար։

Ահա խնդիրը։

Պահանջի էութիւնը պարզ է. տալ հնարաւորութիւն իւրաքանչիւր պատգամաւորի՝ լինելու ազատ տէր իր քուէի։

Եւ միթէ համագումար ժողովի բարոյական պարտականութիւնը չէ ընդառաջ գնալ այն պահանջին, որ հիմնված է ժողովրդական ձայնի հարազատութեան անհրաժեշտութեան վրա։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 դեկտեմբերի

Պետերբուրգ.—Այսօր, Կայսրի անուանակոչութեան ամենահանդիսաւոր օրը, Գործակալութիւնս զանազան քաղաքներից հեռագիրներ ստացաւ հանդիսաւոր մաղթանքների ու զորահանդէսների մասին։

—

Մոսկվա.—Փակվեց Տօլստոյեան ցուցահանդէսը։ Ցուցահանդէսի բոլոր իրերը փոխադրվեցին Տօլստոյեան թանգարանը։ Ցուցահանդէսը այցելեցին 67,000 մարդ։

—

Թէհրան.—Երեկոյեան, ներկայութեամբ բոլոր մինիստրների՝ բացի Սամսամ-ուս-Սալթանէից՝ ու հոծ բազմութեան, կայացաւ մէջլիսի նիստը։ Արտաքին գործերի մինիստրը, ընդունելով դրութիւնը վտանգաւոր, յայտնեց, որ եթէ ճգնաժամը չը լուծվի, կառավարութիւնը ոչ մի դէպքում պատասխանատու լինել չէ կարող, երկիրը կը մտնվի նոր աւելի սարսափելի տագնապի։ Կառավարութիւնը խնդրում է անհրաժեշտ լիազօրութիւններ տալ կաբինէտին Ռուսաստանի հետ միջադէպը հարթելու սեփական հայեցողութեամբ կամ միևնոյն նպատակով ընտրել պարլամենտական մասնաժողով այդօրինակ լիազօրութիւններով։ Այս առաջարկութիւնները մերժելու դէպքում կառավարութիւնը խնդրում է իրան ազատ կացուցանել։ Դեմոկրատները պահանջեցին անուանական ձայնատուութիւն։ Օրինական մեծամասնութիւն չը ստացվեց։ Քուէարկութիւնը յայտարարվեց ապարդիւն։ Նիստը փակվեց։

—

Վաշինգտոն.—Պետական գանձատան մինիստրի զեկուցման համաձայն 1912—1913 թ. թ. ծախքերը հաշված են 637,921 միլիոն դօլլար, եկամուտները՝ 667 միլիոն։

Սենատում կարդացվեց նախագահի նամակը Ռուսաստանի հետ պայմանագիրը խզելու մասին։ Լօջը առաջարկեց հաւանութիւն տալ ու հաստատել նախագահի գործողութիւնները։ Հէյբերնը բողոքեց չափազանց շտապելու դէմ այդպիսի մի կարևոր առևտրական հարցում։

—

Տրիպօլիս.—Դեկտ. 3-ին իտալական երկու նաւ ենթարկվեցին արաբների հրացանաձգութեան։ Մի նաւաստի սպանվեց, մինը վիրաւորվեց։ Արաբները նահանջեցին խոշոր կորուստներով։

—

Կ. Պօլիս.—Պատգամաւորների պալատի վերջին նիստը չափազանց աղմկալի էր։ Օպպօզիցիան ներկայացրեց մի օրինագիծ, որով առաջարկվում է այն դէպքում, երբ արմատական տարաձայնութիւններ են առեղծվում պալատի և կառավարութեան միջև, որոնք հարկադրում են կաբինէտին հրաժարվել, իրաւունք տալ սենատին որոշել, թէ հանդիսանում է, արդեօք, նոր կաբինէտը ասուլ յաջորդ հնի, կամ նոր՝ ըստ էութեան։ Առաջին դէպքում կաբինէտը իրաւունք է ստանում պահանջել սենատի արձակումն։ Չը նայած կառավարական կուսակցութեան դիմադրութեան, օպպօզիցիայի աջողվեց օրինագիծը մտցնել օրակարգի մէջ։ Օպպօզիցիօն պատգամաւոր Բասրին բանաձև է առաջարկում ճանաչելու մեծ վէզիրի գործողութիւնները հակասահմանադրական։ Կառավարական կուսակցութեան կողմնակիցները բողոքում են։ Աղմուկ։ Պատգամաւորները վիրաւորանքներ են փոխանակում։ Ընդհանուր խառնակութեան մէջ նախագահը իջնում է ամբիոնից։ Կաբինէտը, երկիւղ կրելով թէ մի գուցէ պալատում պարտութիւն կրէ իր այն առաջարկութիւնը, որ վերաբերում է պալատը արձակելու սահմանադրական յօդուածը փոխելուն, պնդում է նշանակել 20 նոր սենատորների՝ սենատում կառավարական մեծամասնութիւն կազմելու համար։

—

Աթէնք.—Պատգամաւորների պալատում կարդացվեց կրետական յեղափոխական ժողովի նամակը, որից երևում է, որ վճռված է ներկայացուցիչներ ուղարկել Աթէնք. Կրետական ժողովը յոյս ունի, թէ պալատը կը հաստատէ իր այս վճիռը։ Վիճաբանութիւնները յետաձգվեցին։

—

Վիեննա.—Ռուսաց Կայսրի անուանակոչութեան օրը Շենբրունում ճաշ չեղաւ աւստրիական կայսրի տկարութեան պատճառով։

Առարկելով արտաքին գործերի մինիստրութեան պատասխանին, ռուսաց դեսպանատունը մատնանշեց, որ մինիստրութեան բերած ապացոյցները համապատասխան չեն Լվովի ռուսաց հիւպատոսարանի հաղորդագրութիւններին։ Ներկայումս մինիստրութիւնը տեղեկացնում է, թէ յիրաւի առաջին տեղեկութիւնները, որ հայթայթել է ոստիկանութեան կոմիսարը, լրիւ չեն, որի համար և կոմիսարը պատժվելու է։ Փոխարքային կարգադրված է ամեն միջոց ձեռք առնել ցոյցերը դադարեցնելու համար։ Մինիստրութիւնը ցաւակցութիւն է յայտնում միջադէպի առիթով և խոստանում է հաղորդել դատական քննութեան հետևանքները։

Ուկրայնացի սոց.-դեմօկրատների մի մասը դուրս եկաւ ուկրայնական սոց.-դեմօկրատական կուսակցութեան կազմից և հիմնեց անկախ կուսակցութիւն։

«Ցէյտը» հաղորդում է, որ զինուորական մինիստրութիւնը նախագծել է ունտեր-օֆիցերների թիւը 42,300-ից դարձնել 53,700։

—

Զագրէբ.—Առ այժմ ընտրութիւնների հետևանքները վերջնականապէս յայտնի չեն, սակայն բաների պարտութիւնը անկերև է։

—

Պարիզ.—Մինիստրների խորհրդի նիստում զինուորական մինիստրը յայտնեց, որ նոյեմբ. 14-ին գաղութային զօրքերը Սահարայում գրաւել են Ջանէտ օազիսը, որպէսզի հնարաւոր լինի բոլոր դէպքերում ապահովել դրութիւնը Արևմտեան Աֆրիկայում, ինչպէս և Թունիսում և Ալժիրում։

—

Բրիւսէլ.—Պատգամաւորների պալատ. Պատասխանելով հարցապնդմանը, արտաքին գործերի մինիստրը յայտնեց, որ Բէլգիան մնում է ֆրանս.-գերմանական համաձայնութեան. յետոյ ասաց, որ ոչ ոք չէ ձգտում գրաւելու Կոնգօն։

Սենատ։ Հիմնաւորելով պետական պաշտպանութեան մասին լիբերալների ուղղած հարցապնդումը, սենատոր Գարնէն յայտնեց, որ անցեալ ամառ բելգիական զօրքի թիւը անկարելի եղաւ հասցնել 180,000 մարդու. բերդերը Մաասում պակասութիւններ ունէին. Ֆրանսիայի և Գերմանիայի ընդ-

համար դէպքում Բէլգիան ստիպված էր լինելու մնալ այս կամ այն կողմին. անհրաժեշտ է յաւելացնել ամեն տարի 80 միլիօն զինուորական մինիստրութեանը։ Զինուորական մինիստրը պատասխանեց, որ Բէլգիան ներկայումս գտնվում է անցողական շրջանում. յայտնեց իրան զօրքի քանակը մեծացնելու կողմնակից, բայց առանց ծառայութեան ժամանակի ու ընդհանուր զինուորական ծառայութիւն մտցնելու. մատնանշեց՝ թէ առ այժմ հարկ է լինում յենվել 1909 թւի զինուորական օրէնքի վրա։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

5 դեկտեմբերի

Պէկին.—Զենդուֆուլում անկարգութիւններ են։ Չժաօէրֆինը ինքնասպանութիւն գործեց։ Պալատական մի խումբ օֆիցերներ ուղերձ ներկայացրին Իւանշիկային խնդրելով վերադարձնել իշխան Ցէյսյտաօյին պալատական գնդի հրամանատարի պաշտօնին։

Կառավարական հաստատութիւնների ծառայողների մէջ կազմվել է կուսակցութիւն ընդդէմ Իւանշիկայի, որին մեղադրում են դիկտատոր դառնալու մէջ։

Շանխայ.—Խաղաղ կօնֆերէնցիայի առաջին նիստում Տանշաօին և Ֆուտինֆունը ներկայացրին իրանց լիազօրութեան թղթերը։ Վուտինցանը առաջարկեց Տանշաօիին հեռագրել Իւանշիկային դադարեցնելու բանակցութիւնների ժամանակ բոլոր պատերազմական գործողութիւնները։ Տանշաօին հեռագրեց այդ մասին Իւանշիկային, Ֆուտինֆունը—Շանսիի և Ուչանֆուի յեղափոխական իշխանութիւններին։

Լօնդօն.—Րէյտէրի գործակալութիւնը հերքում է եապօնական մամուլի տարածած այն լուրերը, թէ իբր Անգլիան և Եապօնիան մտադիր են միջամտել չինական գործերին։ Իսկապէս Պէկինի օտարազգի ներկայացուցիչները լիազօրված են մասնակցել միջնորդութեան բանակցութիւններին, եթէ կռւող կողմերի համար նպաստաւոր պայմաններ ստեղծվեն օգտվելու նրանց ծառայութիւններից։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Վարկաբեկուած Իթթիհադին

Կ. Պօլիս, 14/27 նոյեմբեր

Զէքի բէյի սպանութեան դատավարութիւնը կը շարունակէ և հետզհետէ աւելի շահեկան կը դառնայ։ Վերջին դատավարութեան մէջ պարզուեցաւ գրեթէ բովանդակ գաղտնիքն այս սպանութեան, որ կերեւայ թէ իր տեսակին մէջ ոչ միակն է և ոչ ալ վերջինը։

Հիմա աւելի քան երբեք ստուգութիւն կը գտնէ հանրային սա համոզումը, թէ Հասան Ֆեհմի, Ահմէդ Սամիմ և Զէքի բէյերը միեւնոյն ձեռք ոյժին զոհերն են։ Դատավարութեան ընթացքին պարզուեցաւ, թէ Իթթիհադին մէջ գոյութիւն ունէր, Սերէզի երեսփոխան Դէվրիշ-բէյի նախագահութեան տակ, տերրորական խմբակ մը, որուն գլխաւոր դերակատարներն էին Զէքի բէյի իբր սպանիչ ամբաստանուած երկու ոճրագործները։ Ասոնք ոչ միայն բազմաթիւ սպանութիւններ կատարած էին, ոչ միայն ուրիշ սպանութիւններ ալ կատարելու ձեռնարկած էին, այլ ճուղուպրխտական ձեռնարկներ ալ ըրած էին՝ սպառնալիքով դրամ կորզելով կարգ մը պարկեշտ քաղաքացիներէ։ Դարձեալ յայտնի եղաւ դատավարութեան ընթացքէն, թէ Համիդը տապալելէ յետոյ իբր չարաշահ, Իթթիհադին կարեւոր անդամներն իրենց կարգին սկսած էին անհատօրէն կողոպտելու և իւրացնելու պետական հարստութիւնը։

Օրինակի համար՝ շատ որոշ կերպով կը հաստատուի, թէ Ջավիդ բէյ յայտնապէս գեղծանած է իր ելեմտից մինիստր եղած ատեն, և երբ իր գեղծումները յայտնուած են և իր հրաժարականը պահանջուած, սատրիկ ընդդիմացած է և պետութեան կործանումը նախամեծար համարած է, քան թէ իր հրաժարիլը։

Այսքան սերտօրէն մինիստրական պորտֆէյլին կպչած մէկը անշուշտ չպիտի ներէր անոր, որ պատճառ եղած էր գրեթէ բանի իր պաշտօնէն հրաժարելուն։

Այդ անձը, հիմա կը հասկցուի թէ, եղած է Զէքի բէյ, որ հոյակապ տեղեկագրով մը դիմակազերծած ըլլալով Ջավիդ բէյի բոլոր գեղծումները, հարկ եղած է իր պաշտօնանկութիւնը պահանջել։ Զէքի բէյի այս ջախջախիչ հարուածը բաւական եղած է բոլոր ատելութիւնը գրաւելու Իթթիհադի անդամներուն և գլխաւոր շէֆերուն, որոնք կերեւայ թէ մահացնելով լռեցնելու դրութեան հետեւած են։

Իթթիհադը՝ այս արարքներու հրապարակուելովը կը դառնայ կըլլայ հրոսախումբ մը։

Եւ երեւակայեցէք, թէ այսօր այս հրոսախումբն է, որ կոչուած է վարելու այս երկիրը։ Տակաւին Թիւրքեր կան, որ կը զարմանան, թէ ինչպէս Անգլիա իրենց չի համակրիր, ինչպէս Ֆրանսա իր օժանդակութիւնը չի ընծայեր և Եւրոպա լուռ հանդիսատես կը մնայ։ Մասնաւորապէս Անգլիոյ և ընդհանրապէս Եւրոպայի առջև այս խողութիւններու հրապարակումը կատարեալ վարկաբեկումն է Թիւրքիոյ և երիտասարդ Թիւրք վարչութեան, որ պէտք չէ ակէ յետոյ Եւրոպայի հանրային կարծիքին համակրութեան սպասէ։ Քաղօնապրններու շրջանը շատոնց անցած է, և այս տեսակ հրոսախմբերով կառավարուած երկիր մը չի կրնար ոեւէ լուրջ բարեկամութեան վրայ յոյս դնել։

Անգլիա արդէն յայտնապէս վերջերս երես դարձուցած է ժէօն-թիւրք խմբակէն և Թիւրքիոյ օժանդակելու համար յայտնի ցոյցերով զգալի կընէ, թէ կը պահանջէ արտաքոյ կառավարութեան գործող այդ մութ ոյժին անդամալուծուիլը։

Թիւրքիոյ մէջ այս գաղափարին անվեհեր և յայտնի պաշտպանն եղաւ առաջին օրէն Քեամիլ փաշա, զոր Անգլիա քանի մը անգամներ փափագ յայտնեց պաշտօնի վրայ տեսնել։

Վերջին մինիստրական տագնապի պահուն, երբ Հակկը փաշայի յաջորդ մը կը փնտռուէր, Անգլիոյ դեսպանը նոյն օրերուն իսկ քանիցս այցելելով Քեամիլ փաշային և քանի մը դիւանագիտական հացկերոյթներու հրաւիրելով՝ յայտնապէս մատնանիշ ըրաւ կացութեան մարդը, սակայն Իթթիհադը անսովոր յամառութեամբ մը չուզեց իր Թքածը լզել և Սայիդ փաշան նախընտրեց։

Անգլիա իր վրէժը լուծեց Սայիդ փաշային բոլոր Թախանձանքներուն հանդէպ անկօրեկտ վերաբերում մը ցոյց տալով։ Միւս կողմէ իր նախասիրած անձը՝ և անով իր նախասիրած գաղափարը—այսինքն կոմիտէի գոյութեան դէմ յայտնի տհաճութիւնը—ցոյց տալու համար, Անգլիոյ դեսպանը կարգադրեց տեսակցութիւն մը Քեամիլ փաշայի և Անգլիոյ Թագաւորի միջև, անոր Հնդկաստան ուղեւորութեան առթիւ։

Անիկա որքան անսովոր պատիւ մը, նոյնքան նաև յայտնի դաս մը և խրատ մըն էր ժէօն-Թիւրքերուն, որոնք հիմա կը զգան կարեւորութիւնը այդ պատիւներուն, սակայն... տակաւին կը յամառին իրենց որոշման վրայ։

Այս խողութիւնը ցոյց կուտայ, թէ ներքին դժգոհութենէն աւելի կարեւոր է դժգոհութիւնը այս հրոսախմբային և տէրրորական մարմնոյն դէմ դուրսէն, արտաքուստ եղած հակառակութիւնը և այդ արտաքին տհաճութիւնը կրնայ պետութեան գոյութիւնն իսկ վտանգել և գայն կործանման առաջնորդել։

Արտաքին քաղաքականութեան այս դժգոհութիւնը ոչ նուազ կազդէ ներքին դժգոհութիւնները արծարծելու և Իթթիհադին դէմ հոսանք առաջ բերելու համար։

Հետեւաբար վճռական պայքարի օրերը կը մօտենան և ընդհանուր տագնապի ականատես պիտի ըլլանք ի մօտոյ շատ հաւանօրէն։

Արտաքին և ներքին ազդակներու տպաւորութիւնը արդէն զգալի կըլլայ հետզհետէ։ Վերջացող շաբթուան ամենէն նշանակելի դէպքն է կազմութիւնը «Ազատութիւն և Համերաշխութիւն» կուսակցութեան, Իթթիհադէն դուրս մնացած և Իթթիհադէն դժգոհութեամբ բաժնուած բոլոր կուսակցութեանց համախումբ գործակցութեամբը։

Այս կուսակցութիւնը՝ այսօր իր կազմութեան առաջին շաբթուն իսկ իր մէջը ամփոփելով Զափուր Ազատական, Ժողովրդական երկու կուսակերպեալ կուսակցութեանց երեսփոխանները, ինչպէս նաև կարգ մը և ոչ մէկ կուսակցութեան պատկանող երեսփոխաններ և Իթթիհադին մէջ առաջին երկպառակութեան հեղինակ գընդապետ Սադըք բէյի բարեկամները՝ կըցաւ համախմբել 100-էն աւելի երեսփոխաններ և ներկայացնել Իթթիհադը մահացուցութեան մատնող մեծ ոյժ մը։

Առաջիկայ ընտրութեանց մէջ կատաղի պիտի ըլլայ պայքարը, և հաւանական է, որ յաջորդ անգամ Իթթիհադը չկարենայ շահիլ մեծամասնութիւն։ Ոմանք կը կարծեն, թէ տակաւին 30-էն 40 երեսփոխան բաժնուելով Իթթիհադէն՝ պիտի յարին նոր կուսակցութեան, որ այն ատեն պիտի մեծամասնութիւն կազմէ և ինքը պիտի անցնի իշխանութեան գլուխ։ Քեամիլ փաշա հաւանօրէն պիտի կազմէ դահլիճը։ Նոր ընտրութիւնները ընդդիմադիր դահլիճի մը օրով եթէ կատարուին, Իթթիհադի պարտութիւնը անխուսափելի կը դառնայ։

Նոր կուսակցութիւնը, որուն հինէն աւելի բան մը արժելուն վրայ հաւատք չունինք առ այժմ, իր հիմնադիրներուն մէջ ունի դօք. Ռիզաւորեանը և իր առաջին անդամներուն մէջ Ստեփան Սպարթալըն, որ Իթթիհադին բարերարներէն մէկը ըլլալով հանդերձ՝ բաժնուեցաւ անկէ և յարեցաւ այս նոր կուսակցութեան։

Սակայն քաղաքական այս ներքին ամպամած մթնոլորտը իբր թէ բաւական եղած չըլլար, Դարդանէլի պաշարման երկիւղն ալ ամենօրեայ մտատանջութեան մը առարկայ դարձաւ։

Թշնամին կարծես թէ փորձեր կընէ նոյն իսկ Կ. Պօլսոյ պարիսպներուն տակ երեւալու։ Եւ այս տագնապին մէջ կուսակցական խմորումները կարծես թէ շատ կը յիշեցնեն բիւզանդեան կայսրութեան վատասերած արիստօկրատ դասակարգին վիճաբանութիւնը։

Ֆաթիհի օրերուն Հոգւոյն Սրբոյ թեման վարդապետութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղած այդ ազնուապետական ու կղերական դասակարգին այսօր յաջորդած է Իթթիհադի շուրջը այս պայքարը, երբ թշնամին Կ. Պօլսոյ դուռներուն առջև երեւալու փորձ կըլլայ։

Ծովային և պատերազմական մինիստրները երէկ Դարդանէլ գացին՝ նեղուցին պաշտպանութեան գործին հսկելու համար։

Դիւանագիտական ճնշումին տակ ալ, որ ի Պօլիս Սայիդ փաշայի վրայ ի գործ կը դրուի մասնաւորապէս երկու մեծ պետութիւններու կողմէ, ծերունի վարչապետն դառն կացութեան մը մատնուած է, և մայրաքաղաքին մէջ շփոթ զրոյցներ կը տիրէ։

Եւրոպացիներու դէմ խուժանային յարձակման մը զրոյցներն ալ յամառ կերպով մը կարձագանդեն ժողովուրդին մէջ, թէև շատ հաւանական չըլլան։

Դէպքերու յաջորդական ընթացքը ցոյց պիտի տայ, թէ այս տագնապը ինչպէս պիտի լուծուի։

Շառայլ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹՈՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Վան, 23 նոյեմբերի

Կարծում եմ, թէ 1895—96-ի մեծ աղէտների նախօրեակումը լինենք։ Մի ճգնաժամային դրութիւն է առաջ եկել և ճնշում է ամենին։ Միայն 1895-ի աշնանն էր առաջ եկել այսպիսի ճնշիչ դրութիւն, ընդհանուր ալան-թալան, ինչպէս այժմ է, այն տարբերութեամբ, որ այն ժամանակ թալանում, կողոպտում էին միայն հայերին, յափշտակում էին միայն հայերի անասուններն և ոչխարները, սպանում էին միայն հայերին, իսկ այժմ ընդհանուր կերպով ամենին՝ թէ հային, թէ քիւրդին և թէ թիւրքին։ Չէ որ սահմանադրութիւնը բերեց նաև հաւասարութիւն. իսկ թալանի, կողոպուտի, սպանութեան համար գոնէ հաւասարութիւն եղել է. հիմա հայը մասնաւոր կերպով վտանգաւորելու պատճառ չունի. ցաւը ընդհանուր է։

Շքակ աշիրէթի պետերից յայտնի աւազակ Սմկօն, որ երեք տարուց վեր աւերի և կողոպուտի թատր է դարձրել Ատրպատականը, իր գործունէութիւնը դարձրել է սահմանից այս կողմը. 100-ի մօտ ձիաւորներով նա պտոյտ է գալիս և պատահած գիւղը, ոչխարների հօտերը, կարաւաններ զարնում, յափշտակում, տանում է, իր դէմ չը գտնելով ոչ մի զսպիչ ոյժ։ Ասում են, որ նրան միացել են նաև Սայիդի ու Միր-Մհէյի աւազակախմբերը։ Սմկօն նախ խփեց սահմանագլխի մօտիկ Աղբակ գաւառի գիւղերը և հետզհետէ իր գործունէութեան դաշտը ընդարձակեց մինչ Խօշաբ, իսկ այժմ էլ հասել է քաղաքիս դռներին. քաղաքի մօտիկ գիւղերն անգամ երկիւղ են կրում նրանից ու իրանց հօտերն փախցնում են դէպի հարեան գաւառներ և գիւղեր։

Մօտ մի շաբաթ առաջ յափշտակեցին ու տարան քաղաքից միայն 4 ժամ հեռու Առեղ հայ գիւղից 400 ոչխարներ և 9 եզներ. միաժամանակ խփեցին ու տարան Սէլ, Զեռնակ, Շուլլամերիկ և ուրիշ քիւրդ գիւղերի ոչխարներն ու տաւարները, Նապաթ հայ գիւղից 20 ոչխարներ, Կիւնենից նոյնչափ և հիւսիսային-արեւելեան ուրիշ հայ և քիւրդ գիւղերից. ու դեռ շարունակում է աւերը, կողոպուտը. օր չէ լինում, որ որեւէ գիւղից հաւար, օգնութեան կոչեր, թալանի, կողոպուտի ձայներ չը լսվեն. իսկ մեր խելացիներն աւելի նպատակայարմար են գտնում հայ կամաւորներ ուղարկել Պարսկաստան, Պարսկաստանի սահմանադրութեան համար պատերազմելու, քան թէ իրանց բուն հայրենիքը, Վասպուրականը պաշտպանելու աւերմունքից ու աւերից դէմ։

Ի դէպ է այս առիթով մի փակագիծ բանալ և ասել, որ Պարսկաստանի սահմանադրութիւնը փրկելու կոչումն ունեցող այդ անկոչ գարիբալդիականները, ինչպէս անուանել էր նրանց մի ոմն Արծիւեան «Ազատամարտում», որոնց համար ես մի սխալ լուրի արձագանք էի եղել «Մշակում», թէ խմբովին կոտորվել են, ոչ մի հրացան չեն արձակել պարսիկ սահմանադրութեան օգտին, այլ թողել ու հեռացել են Կովկաս ու Ամերիկա, գործաւորական կեանքի մէջ մտնելու, իսկ նրանց Պարսկաստան ուղարկող մղիչ ոյժն ոչ թէ պարսիկ սահմանադրութեան սէրն ու գարիբալդիական ժեստն էր, ինչպէս Արծիւեանն է ասում, այլ թումանների սէրն, իսկ շատերի համար էլ, որոնք սոսկ. բանակից դասալիք զինուորներ էին, թիւրքական զօրանոցների դժոխք կեանքից ազատվելու մի հնարաւորութիւն։ Ես ճանաչում եմ նրանցից մի քանիսին, որոնք Մուսուլից վերադարձած շաբին-կարահիսարցի, մուշեցի, կեսարացի դասալիք զինուորներ էին. նրանք պատմում էին, թէ ինչ սոսկալի տանջանքներ են կրել այդ քաղաքում և շրջակայքում, ուր անդադար այստեղից այնտեղ, այս գաւառից այն գաւառ քշում էին նրանց առանց դգեստի, առանց կօշիկի, նոյնիսկ առանց բաւականաչափ սնունդի. իսկ սրանց փոխարէն ծեծ ու առատ յիշոցներ, հայհոյանքներ այդ «գեավուրների» հասցէին։ Այս պատճառներով՝ անճարացած՝ փախուստ էին տուել ու հազիւ իրանց ձգել քաղաքս։ Իրանց հայրենիքը շատ հեռու էր. արդէն առանց ճանաչելու ու կալանաւորվելու չէին կարող ճանապարհորդել խեղճերը. ուստի ուր գիմէին, եթէ ոչ Պարսկաստան, իրանց գլուխը մի կերպ ազատելու համար. ահա սրանք են «Ազատամարտի» գարիբալդիականները. սակայն վերջապէս գոհ ենք, որ նրանք մի կերպ իրանց գլուխը ազատել են և հասել այն գիւղը, ուր ուզում էին երթալ։

Փակագծից յետոյ շարունակելով գրել ներկայ դառն իրականութեան մասին, ասում եմ, որ այդ դէպքերի պատճառով ճանապարհները բոլորովին փակվել են։ Բաշկալէից, Շատախից, Նորդուզից Վան ու փոխադարձաբար ճանապարհորդելը անհնարին է դառել. արդէն անցեալ շաբաթում Բաշկալէի մերձակայքում կողոպտվեց մի կարաւան, որ Վանից ապրանք էր փոխադրում Բաշկալէ. մի թիւրք ձիապան սպանվեց, մի ուրիշը վիրաւորվեց, իսկ ապրանքներն ու 5 ձիերը կողոպտվեցին։ Սա էլ Սմկոյի գործն է, ասում են, թէև սա էլ չէ ուրացվում, որ շատերը պատեհ առիթ են համարում գործել, կողոպտել ու թալանել զանազան Սմկոների, Սայիդների ու Մհէների անունով և աջողում են այդ անունների թողած վնասացիայի շնորհիւ։

Իսկ հարցնում էք, թէ ինչ է անում սրանց դէմ կառավարութիւնը, ոչինչ կամ գրեթէ ոչինչ։ Երկու շաբաթից աւելի է, ինչ Վանում է նոր վալի Իսմայիլ Հակկը-բէյը, որ, ինչպէս գիտէք սրանից առաջ վալի էր Բիթլիսում։ Այնտեղ նրա մասին գովեստով էին խօսում, բայց ասում էին, որ Հակկը փաշայի մինիստրութիւնը նրան հնարաւորութիւն չէ տուել գործելու։ Սայիդ փաշայի մինիստրութիւնը նրան փոխադրեց Վան նոյն պաշտօնով, բայց նրանից դեռ մի բան չենք հասկացել, և երեւում է չը պէտք է էլ հասկանանք. բողոքներ ընդունելուց և այս կամ այն կայմակամի վրա հէվալէ (յանձնարարութիւն) անելուց զատ ոչ մի լուրջ հրաման կամ գործունէութիւն

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՕՐՄԱՆԵԱՆ ՈՒ ԵԳԻՊՏԱՀԱՅԵՐԸ

—o—

ԱՏԵՆԱՊԵՏԱՑ ԴԻՒԱՆԸ ԱՊՕՐԷՆ

Հին օրերը եւ նոր օրերը

Ո՛վ պօլսահայեր, դուք, որ մէկ մասով թշնամի էիք այս մարդուն, և մէկ մասով ալ բարեկամ թէև, բայց ի՛նչ բարեկամ, դօստ արարան բաշըն ուջունդա, մարդուն անունը տուած ատեննիդ՝ չորս կողմերնիդ կը նայէիք, դուռները սըխը-սըխը կը գոցէիք, կամաց կը խօսէիք, ինչ եղաւ մէկէն ի մէկ, ինչ անցաւ ու դարձաւ, որ յանկարծ գինիէն փոխուած խալիս քացախի համակրական տաք շունչ մը անցաւ ձեր և ձեր թերթերուն վրայէն։ Ամենքնիդ ալ լեզունիդ փոխեր էք հիմա և, հրաշք, սկսեր էք մարդուն գործը քննել ատենապետաց դիւանին ձեռքով, մինչ ես ալ կը կարծէի, որ Օրմանեանն ու իր գործը Զէյթէքին և իր ծրագրին պէս ջուրը ինկած են։

Ըսել է, որ վերջապէս պօլսահայուն սըրտին մէջ ալ արթնցաւ արդարութեան և ճշմարտութեան... cochon-ը, լաւ։

Սակայն Օրմանեանին վրայ որոշ կարծիք մը ունենալու համար պէտք է արտասահման ելլել և լսել արտասահմանի հայերը, որոնք, ինչպէս գիտէք, մեծ մասով Համիդի ձեռքէն փախստական գաղթականներ են և որոնք, անշուշտ, լաւ չպիտի խօսին Օրմանեանի վրայ, եթէ անիկա պատճառ եղած ըլլար իրենց փախուստին։

Թօլան ամբողջ Եւրոպան շրջեցաւ, և տեսաք թէ Եւրոպայի հայերը ինչպէս խօսեցան Օրմանեանի վրայ, նոյն իսկ ոխերիմ թշնամի կարծուած դաշնակցականներէն ոմանք։

Հիմակ ալ լսեցէք քիչ մը եգիպտահայերը, որոնք Համիդէն ամենէն աւելի հալածուած հայերէ կազմուած գաղթականութիւն մըն են, կուսակցութիւններու ածուխի գլխաւոր կայաններէն մէկը։

Ալէքսանդրիա ոտք կոխած օրէս մինչև աս յօդուածը գրած պահս ի Կահիրէ ով որ դիմացս ելաւ—ռամկավար, դաշնակցական, հնչակեան, բանկիր, փաստաբան, արհեստաւոր—սա հարցումը միայն ուղղեց ինծի.

— Ինչո՞ւ պօլսահայերդ կը ձգձգէք Օրմանեանի պէս ազգին օգտակար և պիտանի մարդու մը գործը։

Եւ ես ապուշի պէս սփրթնեցայ մարդոց երեսը նայիլ իբր պօլսահայ,—սաղըրը սէլամէթով չըլլայի,—մինչ ես Եգիպտոս կը սպասէի տեսնել նոյն իսկ թատրոնիսաղեր Օրմանեանի 12 տարուան... վատ պատրիարքութիւնը ներկայացնող։

Ներեցէք, որ անունը չտամ այն հայ մեծ վաճառականին, որ Համիդի ձեռքէն ամենէն աւելի հալածուած, կործանած մէկը՝ տարիներ առաջ փախած է Եգիպտոս և հիմա սքանչելի դիրքի տէր եղած է և որուն հետ առիթը ունեցայ տեսակցելու այս խնդրին շուրջ, իբր «Կավռօշի» թղթակից։

— Ինչո՞ւ Օրմանեանի գործը կը ձգձգէք,—եղաւ առաջին հարցումը ըստ սովորութեան։

— Պարագաները այնպէս բերին...— կմկմացի Հմայեակ եպ.-ին պէս եամա մը շինել ջանալով։

— Գէթ դուք մի ատէք, քանի որ ազգ. երեսփոխան չէք, կուսակցական չէք։

— Բայց կը տեսնուի կոր գործը. ատենապետաց ժողովը սկսեր է արդէն գործի։

— Մեր քիթին կը խնդաք թէ՞ դուք ձեր վրայ կը խնդաք այդ ծիծաղելիութիւնը առաջ նետելով. ո՞վ է ատենապետաց ժողովը, ովքեր կան մէջը։

— Բայց, Տէրունեան, Գասպարեան, Պալաքեան...

— Տակաւին կա՛ն. և այս մարդիկը պիտի քննեն Օրմանեանի գործը. բայց ո՞վ է Տէրունեան, գլխաւոր ամբաստանողը Օրմանեանը իբր թէ իր եղբօր գործին համար. ո՞վ է Գասպարեան, ո՛վ է Պալաքեան. ո՛չ ապաքէն մէյմէկ ամբաստանողներ։ Ո՞ր օրէնքին մէջ կայ ամբաստանողին տալ դատաւորի հանգամանք. եթէ ազգ. ժողովը, պատրիարքարանը օրէնսգիտութենէ խաբար չէ, չկա՞յ փաստաբան մըն ալ օրէնքին սա տարրական տրամադրութիւնը գիտցող և գեղծումը երեւան հանող։

— Բայց կերեւայ թէ այս ամբաստանողները, տեսնելով որ իրենց ամբաստանութիւնը փանթօմ մըն է, վաղ անցած են իրենց ամբաստանողի հանգամանքէն և իբր դատաւոր միայն ներկայացած են։

— Ապա ուրեմն ինչ է ամբաստանութիւնը, քննութիւնը, երբ ամբաստանող գոյութիւն չունի։

Մարդը Գասպարեանէն աւելի լաւ օրէնք գիտէր կոր. մախսատայի պէս կը խօսէր կոր, որով կը ջանամ խնդիրը գոցել, բայց մարդը ջօշմիշ եղած է։

— Պօլսոյ կոտորածը Իզմիրլեանի օրով էր. Ադանայի ջարդը Դուրեանի օրով էր. ո՞ւր է Օրմանեանի օրով այս ջարդը։ Օրմանեանի օրով դեսպանները և իրենց թարգմանները ամեն օր պատրիարքարանն էին. ո՞ւր են հիմա ատոնք։ Համիդի օրով Օրմանեան ամեն օր Բ. Դուռն էր. ո՞ւր է հիմա ազգին տեղապահը կամ պատրիարքը։ Օրմանեանի օրով թաղային նախակրթարանները բանի մը կը նմանէին. ինչ են հիմա մեր դպրոցները։ Օրմանեանի օրով եկեղեցիները շէնք շնորհք կար, մարդ կար. ինչ վիճակի մէջ են եկեղեցիները հիմա։ Պօլսեցի էք, Պօլսէն կուգաք կոր, ձգենք արտասահմանը, խօսեցէք Պօլսոյ դպրոցներուն, եկեղեցիներուն և ազգին վիճակին վրայ։

Իբրև պօլսեցի՝ կուռքի պէս պապանձեցայ, որովհետև չէի կրնար խոստովանիլ, որ Կաղը-գիւղի վարժապետական խնդիրը դեռ չլմնցաւ, Կեդրոնականը հապը կլլած է, և մօտ է այն օրը, որ Վարժապետանի այդ հոյակապ գործը պարզ նախակրթարան մը դառնայ։

— Օրմանեան նպաստից հաշիւները մանրամասն կերպով ներկայացուց իր երեսին թքնուելէն գրեթէ շաբաթ մը եաքը. Դուրեան, սահմանադրական պատրիարքնիդ, վաղուան կաթողիկոսացուն, ինչո՞ւ չի ներկայացներ գաղթականաց հաշիւները, ուրկէ՝ ինչպէս կըսեն՝ կարեւոր մաս մը յատկացուեր է պատգամաւորներու ծախքին։

— Բայց Դուրեան գրչի, բանաստեղծութեան մարդ է. ինչպէս կուզէք որ բանաստեղծ մը բանկի գրագրի պէս նստի և գձուձ հաշիւներով զբաղի։

— Օրմանեան պէվզէկ էր, շաքարաբաշխ էր, ամեն օր դպրոցները կայցելէր, տղոց ուսումնական վիճակը և ուսուցիչներու գործունէութիւնը աչքէ կանցնէր. ո՞ւր է փրուան պատրիարքը, գէթ տարին մէկ անգամ մը ինչո՞ւ չայցելեր դպրոցները. բայց ոչ թէ պատրիարքը, այլ ուսումն. խորհրդի քարտուղարն անգամ դպրոցի մը առջևէն անցած չունի։

— Բայց պատրիարքը զբաղած է, մինիստրներու փէշէն զատուած չունի. իսկ սահմանադրութենէն ասդին դպրոցները յանձնած ենք ուղղակի ուսանողական միութիւններու կօնտրօլին։

— Օրմանեանի օրով գաւառային ոչ մէկ դրութիւն բարձի-թողի կըլլար. ինչո՞ւ հիմա Հայաստանի բոլոր վիճակներն ալ բողոք բողոքի վրայ կը տեղան կոր պատրիարքարան։

— Բայց պատրիարքարանը պատասխանը ժամանակին կը հասցնէ կոր. կերեւայ թէ ատոնք պօստային մէջ կը կորսուին կոր։

— Օրմանեանի օրով...

Ա՛լ համբերութիւնս հատած էր, հերիք մարդը տաննէ-տաննէ գլխուս կիջնէր կոր։

— Բայց, ինծի նայեցէք,—ըսի,—ես ոչ պատրիարք եմ, ոչ ազգ. ժողով, ոչ քննիչ յանձնաժողով, ոչ ալ հայոց ազգին Մարքօ փաշան. այդ ձեր բոլոր գիտողութիւնները գացէք ազգ. ժողովին առջև ըսէք, թերթերու մէջ գրեցէք, բայց, ի սէր Աստուծոյ, ա՛լ վերջացուցէք։ Հերիք գլուխս տարիք։

Ու կը հեռանամ Համիդէն հալածուած վաճառականին քովէն, հազար անգամ զըղջալով որ պօլսեցի եղեր եմ, քանի որ պօլսեցիի այդ հանգամանքս էր, որ ինծի վայելել տուաւ կշտամբանքի այդ սքանչելի բանիծօն։

Գրիգոր Համբիկեան

(«Կավռօշ»)

ցոյց չէ տուել։ Ընդհակառակը՝ նրա գալուց յետոյ կողոպուտները, անապահովութիւնը աւելի մեծ ծաւալ ստացան, իսկ Իսմայիլ Հակկը Թղթերը հեռացնելով՝ իր պաշտօնը ու պարտականութիւնը կատարել է կարծում. գուցէ այդ է նրան տրուած նոր հրահանգը ներկայ մինիստրութիւնից, այն է զսպել իր եռանդը և քիւրդ հարստահարողների և աւազակների մասին վարուել բարեացակամութեամբ։

Մեզ ներկայ ճգնաժամային դրութիւնից ազատուելու հնարաւորութիւն է տալիս միայն և միայն ձիւնը, որին այնչափ փափագում է անպաշտպան, խեղճ գիւղացին. իսկ ձիւնն էլ դժբաղդաբար ուշանում է, գետինը ամենուրեք դեռ սև է, ինչպէս գիւղացու սիրտը. ցուրտն էլ դեռ սաստիկ չէ ու փառքի կարիքը դրեթէ չէ զգացվում։ Չէք զարմանում, որ եղանակի այս հապուած չորրը մենք տհաճութեամբ ենք ընդունում. ընդհակառակը փափագում ենք ցրտի և առատ ձիւնի, որ անհնարին դարձնէ Սմկոների և նմանների արշաւանքներն ու թալան-թալանները։ Մշտակ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

—

Դ. Ի՞նչ ելք կայ

Նախ քան մատնացոյց լինելը այն միջոցների վրա, որով կարելի է դուրս գալ ներկայ լարված դրութիւնից՝ հարկաւոր է կարճառօտ նկարագրել կաթողիկոսական ընտրութեան եղանակը։

Էջմիածին ժողոված պատգամաւորները նախ ստուգում են իւրաքանչիւր պատգամաւորի լիազօրութիւնները, և Թերիմացութիւն ծագած դէպքում լուծում են նրան։ Դժգոհութեան դէպքում հարցի վճիռն անցնում է սինոդին, բայց դժգոհները դարձեալ իրաւունք ունեն իրանց բողոքը արձանագրութեան մէջ մտցնելու։

Այնուհետև իրաւատէր ճանաչված պատգամաւորները կազմում են քառանուն ցանկ Թեկնածուների։ Արա համար կարդացվում են բոլոր հայ եպիսկոպոսների անունները, և իւրաքանչիւր պատգամաւոր ամեն մի եպիսկոպոսի վերաբերմամբ բացարձակ տալիս է իր ձայնը՝ «ընտրեմ» կամ «ոչ ընտրեմ» յայտարարելով։ Այս ցուցակից առաջին չորսը, որոնք ամենից շատ են ստացել ընտրողական ձայն՝ մտնում են քառանուն ցանկի մէջ և համարվում են Թեկնածուներ կաթողիկոսական ընտրութեան համար։

Յաջորդ և վերջին գործողութիւնն է կաթողիկոսի ընտրութիւնը։ Արա համար դըրվում է չորս քվէտուփ, որոնց վրա գրվում են քառանուն ցանկի մէջ մտած 4 թեկնածուների անունները, և իւրաքանչիւր պատգամաւոր ամեն մի տուփի մէջ մի քվէ է ձգում, սև կամ սպիտակ, ըստ իր խղճի։ Քվէները համարելով՝ այդ չորսից այն անձը, որ ամենից շատ սպիտակ քվէ է ստացել՝ համարվում է կաթողիկոս ընտրըված, երկրորդը ըստ քվէների առաւելութեան համարվում է կանդիդատ (որովհետև ըստ օրէնքի՝ Թագաւոր Կայսրին պէտք է ներկայացնվի երկու անուն). յաջորդ երկուսը համարվում են չընտրված։

Ուրեմն քառանուն ցանկը պատրաստվում է բացարձակ ձայնատուութեամբ, իսկ կաթողիկոսի և երկրորդ թեկնածուի ընտրութիւնը կատարվում է գաղտնի քվէարկութեամբ։

Քառանուն ցանկը պատրաստելիս, համաձայն մինիստրից տրված հրահանգի, ամեն մի պատգամաւոր պարտաւոր չէ անպատճառ չորս անձի ընտրողական ձայն տալ, այլ կարող է ձայն տալ միայն երեքին, կամ երկուսին, կամ մէկին. (այսինքն եթէ, ենթադրենք, քսան եպիսկոպոսի ցուցակ է առաջարկված պատգամաւորների ժողովին՝ իւրաքանչիւր պատգամաւոր աղատ է այդ քանից միայն մէկի կամ երկուսի համար ասել «ընտրեմ», իսկ բոլոր մնացածների համար «ոչ ընտրեմ»)։

Արդ՝ ի՞նչ ելք կայ ներկայ լարված դրութիւնից։ Մենք նկատում ենք երկու ելք—առաջինն է խաղաղ ճանապարհ, որ հիմնըված է իրաւախոհութեան, համբերատարութեան, փոխադարձ յարգանքի վրա. երկրորդն է՝ կռուի ճանապարհ, որ հիմնված է ոյժի և իրաւունքի ընդհարման վրա։

Խաղաղ ճանապարհով հարցը վճռելու համար՝ պատգամաւորները քառանուն ցանկ կազմելու պաշտօնական նիստից առաջ պէտք է խորհրդակցական ժողով գումարեն և հետևեալ սկզբունքներն ընդունեն. 1) Սրբազան Օրմանեանի թեկնածութիւնը պաշտպանող պատգամաւորները, առանց ազգ. ժողովի իրաւասութեան մասին հարց բարձրացնելու, ոչ մի առարկութիւն չանեն և համաձայնեն, որ ամեն ոք ըստ իր հայեցողութեան սրբազան Օրմանեանին սև քվէ տայ, քառանուն ցանկը կազմելիս. 2) Սրբազան Օրմանեանի թեկնածութեան հակառակ պատգամաւորներն էլ, յարգելով ուսանայ ժողովրդի ստվար մեծամասնութեան ցանկութիւնը՝ չը խանգարեն և միջոց տան, որ նրա անունը քառանուն ցանկի մէջ մտցնվի։ Այս երկու կէտի վրա համաձայնութիւն կայանալուց յետոյ՝ շատ հեշտ կը լինի նրանց իրագործելը։ Ընդունելով որ սրբազան Օրմանեանի անունը պէտք է քառանուն ցանկի մէջ մտնի՝ խորհրդակցական ժողովը, փոխադարձ զիջումներով կորոշէ և միւս երեք ընտրելիները, որոնց անվանենք Ա. Բ. և Գ։ Ուրեմն կարոշվի քառանուն ցանկի մէջ մտցնել Ա. Բ. Գ. և Օրմանեան, մօտաւորապէս հավասար ձայներով։ Այնուհետև խորհրդակցական ժողովում հարց կը տրվի, թէ պատգամաւորներից որոնք են, որ ցանկանում են քառանուն ցանկ կազմող պաշտօնական ժողովում ձայն տալ սրբազան Օրմանեանին։ Ենթադրենք թէ Էջմիածին ժողոված 100 (ենթադրական թիվ) պատգամաւորներից 35-ը (ենթադրական թիվ) յայտարարեցին այդպիսի ցանկութիւն։ Այն ժամանակ 65 ոչ-օրմանեանական պատգամաւորների վրա կը բաժանվեն Ա.-ին, Բ.-ին և Գ.-ին տըրվելիք 105 ձայները. (այսպէս օրինակ՝ 35 պատգամաւոր ձայն կը տան միայն Ա.-ին, և նրանցից 5-ը նաև Բ. և Գ.-ին. 30 պատգամաւորներ ձայն կը տան միայն Բ.-ին և Գ.-ին, իսկ օրմանեանական 35 պատգամաւորը ձայն կը տան միայն նրան). և այսպիսով կը կազմվի քառանուն ցանկ, հաւասար ձայներով, որ կը պարունակէ իր մէջ և սրբ. Օրմանեանի անունը։ Քառանուն ցանկը այսպէս պատրաստելուց յետոյ քվէարկութեան օրը իւրաքանչիւր պատգամաւոր կաթողիկոսացու երկու անձին քվէ կը տայ ըստ իր խղճի թելադրութեան, որի նկատմամբ որևէ խորհուրդ կամ ցանկութիւն յայտնելն էլ անտեղի է։ Քվէարկութեան հետևանքը, ինչպիսի և լինի, կը ճանաչվի ազգի կամքի և խղճի ազատ արտայայտութիւն և ընտրվածը՝ ընտրված։

Մեր առաջարկած այս միջոցը միակն է, որ կարող է modus vivendi ստեղծել ներկայ պայմաններում։ Նա միջոց է տալիս Թիւրքիայից եկած և միւս պատգամաւորներին՝ հաշտութեամբ և համերաշխութեամբ գործելու, առաջն առնում է խոր վիրաւորանքի և երկպառակութեան, բարոյական առաւելութիւններ, որոնք պէտք է աւելի բարձր գնահատվեն, քան որևէ անձի ժամանակաւոր կաթողիկոսութիւնը։ Նա միջոց է տալիս սրբազան Օրմանեանի հակառակորդներին՝ սև քվէ տալ նրան և իրագործել իրանց վրա դրված բարոյական պարտականութիւնը, կատարելով հանդերձ մի այլ բարոյական պարտականութիւն ուսահայոց նկատմամբ, որոնք աւելի մեծ իրաւունք պէտք է ունենան կաթողիկոսական ընտրութեան մէջ։ Նա միջոց է տալիս և սրբ. Օրմանեանի կողմնակիցներին՝ քառանուն ցանկի մէջ մտցնել իրանց ընտրելիի անունը և բավարարութիւն տալ ընտրող ժողովրդի ցանկութեան։ Սրբազան Օրմանեանի հակառակորդները կարող են իրանց ապահով զգալ, որ նրա անունը քառանուն ցանկի մէջ մտնելուց յետոյ էլ նա դարձեալ չի ընտրվի, ոչ իբրև առաջին և ոչ իբրև երկրորդ, քանի որ իրանցից է կախված այդ։ Եթէ սրբազան Օրմանեանի հակառակորդները իրօք մեծամասնութիւն են կազմում՝ այս դէպքում նրանք կարող են իրանց ձայները կենտրոնացնել քառանուն ցանկից միայն երկուսի վրա, որոնք և կընտրվեն, որքան էլ օրմանեանականները ճիգ թափեն յօգուտ իրանց թեկնածուի։ 65 ձայնը, որ կը ստանան միւս երկու թեկնածուներից իւրաքանչիւրը՝ միշտ աւելի է քան սրբազան Օրմանեանին տրվելիք 35 ձայնը։ Վերջիններս իրանց քվէներով չեն կարող անցկացնել իրանց թեկնածուին։ Նրանք կարող են իրանց ձայներով ազդել միւս երկուսի 65-ական ձայների վրա, մէկինը 100-ի հասցնելով և դարձնելով առաջին ընտրելի։ Բայց այս բանը նրանք միշտ էլ կարող են անել, թէկուզ սրբ. Օրմանեանի անունը քառանուն ցանկի մէջ մըտնէ կամ չը մտնէ։

Մեր առաջարկութեան դէմ կարող են հակառակորդներն առարկել, թէ դրան հետևելով՝ Թիւրքիայից եկած պատգամաւորները միայն ձևականօրէն կատարած կը լինեն ազգ. ժողովից իրանց վրա դրված բարոյական պարտականութիւնը, որովհետև թէպէտ ձևականօրէն սև քվէ են տալիս սրբ. Օրմանեանին, բայց թոյլ տալով որ նրա անունը քառանունի մէջ մտնէ՝ հակառակ են գնում բանաձևի ոգուն, նպատակին, այն է՝ ամեն կերպով խանգարել սրբ. Օրմանեանի ընտրութիւնը։ Ընդունենք մի րոպէ, որ թոյլատրելի է ազգ. ժողովի բանաձևին այսպիսի ընդլայնմամբ մեկնութիւն տալ. բայց և այնպէս մենք պէտք է ասենք, որ մեր առաջարկած միջոցը դարձեալ միակն է, որ հնարաւորութիւն է տալիս թիւրքահայ պատգամաւորներին ոչ միայն ձևականօրէն կատարել իրանց վրա դրված բարոյական պարտականութիւնը, այլ և խղճի մտօք։

Բարոյական պարտականութիւնը բռնութիւն չէ, օրէնսական արգելք չէ, որ իրան հետ բերում է պատիժ, օրէնական պատասխանատուութիւն, այլ մի յորդոր է՝ ուղղված պատգամաւորի խղճին ու համոզմունքին։ Ապա ուրեմն սրբ. Օրմանեանի անունը անհրաժեշտ է քառանուն ցանկի մէջ մտցնել, որպէս զի թիւրքահայ պատգամաւորները հնարաւորութիւն ունենան գաղտնի քվէարկութեան ժամանակ ևս իրանց բարոյական պարտականութիւնը կատարելու, սև քվէ տալով նրան։

Քառանուն ցանկ կազմելիս նրանց սև քվէն կարող է բացատրվել իբրև հետևանք ճնշումի, սպառնալիքի, երկիւղի և այլն. միայն երկանուն ցանկի քվէարկութեան ժամանակ պէտք է երևի, որ նրանց սև քվէն արդարև հետևանք է իրանց «բարոյական» պարտականութեան ըմբռնումին։

Դժվար է լուրջ, օրինաւոր առարկութիւն գտնել մեր առաջարկութեան դէմ, բայց համոզված ենք, որ նա ժողովում բուռն դիմադրութեան կը հանդիպի։ Ինչո՞ւ. կայ մի պատճառ, որ շատերը գիտեն, բայց ոչ ոք յայտնի ասել չէ ուզում։ Այդ այն է, որ սրբ. Օրմանեանի մի խումբ համոզված հակառակորդները գիտեն, որ նա պատգամաւորների մէջ աւելի շատ կողմնակիցներ ունի, քան արտաքուստ երևում է, և նրանք վախենում են, որ այդ արտաքուստ հակառակորդները, քառանուն ցանկ կազմելիս սրբ. Օրմանեանին հակառակ ձայն տալուց յետոյ՝ երկանունի քվէարկութեան ժամանակ, հետևելով իրանց խղճի և համոզմունքի ձայնին, հետևելով բարոյական ընազդների՝ նրան սպիտակ քվէ կը տան։ Այս պատճառով այդ երկդիմի հակառակորդները ամեն ճիգ գործ պէտք է դնեն՝ քառանունի ցանկից հանել սրբ. Օրմանեանի անունը, որպէս զի այդ ծածուկ համակրողները զրկվեն որևէ հնարաւորութիւնից՝ ձայն տալ ըստ իրանց ազատ խղճի և բարոյական պարտականութեան գիտակցութեան։ Եթէ այս այսպէս չէ, ապա թող նրանք համարձակ մտցնեն սրբ. Օրմանեանի անունը քառանունի մէջ և իրանց ձայների մեծամասնութեամբ անկասկած սևացնեն նրան։

Այս է, մեր կարծիքով, խաղաղ ճանապարհը, որ միջոց է տալիս բարդված կոնֆլիկտը լուծելու արդարութեամբ, փոխադարձ ցանկութիւնները յարգելով, պատւաբեր և համերաշխ կերպով։

Բայց եթէ, դժբաղդաբար, կիրքը, շահերը, երկիւղը և այլ այսպիսի փակտորներ գերակշռող հանդիսանան, և խաղաղ ճանապարհի ելքը փակվի, այն ժամանակ մեր պատգամաւորները պէտք է ընտրեն կռուի ճանապարհը։ Մենք երկար կանգ չենք առնի այս գործելակերպի վրա, որովհետև կռվելու միջոցները բազմատեսակ են և ըստ պարագային գործադրելի։ Բայց մի րոպէ անգամ չենք կասկածում, որ սրբազան Օրմանեանի կողմնակիցները կռվի համար կընտրեն միայն մաքուր զէնքեր, որ շատ կան իրանց տրամադրութեան տակ—արդարութիւնը և իրաւունքը պաշտպանելու, ճնշումների դէմ մաքառելու, խարդախութիւններն ի դերև հանելու սկզբունքներ։ Ճնշման ամենամեծ փաստը, ազգ. ժողովի բանաձևը, որ հակասում է Պօլօժենիայի պահանջին և առհասարակ որևէ ազատ ընտրութեան սկզբունքին, կարևորագոյն տեղը կը բռնէ այս սկզբունքային իրաւունքի, պաշտպանութեան կռվի մէջ։ Օրինական պէտք է արդէօք համարվի՝ Պօլօժենիայի հիման վրա Էջմիածնում գումարված թիւրքահայ պատգամաւորների համար ազգ. ժողովի այն veto-ն, որ սահմանափակում է նրանց ընտրողական ազատութիւնը *), և ի՞նչ երաշխաւորութիւն պէտք է տան այդ պատգամաւորները, թէ այդ արգելքը նրանց համար ոչ մի նշանակութիւն չունի։

Իսկ եթէ նրանք յայտարարեն, թէ այդ բարոյական պարտականութիւնը իրանք պարտադիր են համարում իրանց համար, այդ դէպքում նրանք թեմերի պատգամաւորներ պէտք է համարվեն, թէ ազգ. ժողովի. սրանով արդեօք չէ խախտվում օրէնքը։ Այս և սրանց նման ուրիշ զեղծումներ և ապօրինութիւններ հիմնաւոր բողոքի առիթներ կընծայեն մեր պատգամաւորներին. ի՞նչ ընթացք կը բռնեն նրանք այնուհետև՝ չենք կարող գուշակել, բայց համոզված ենք, որ նրանք պատւով դուրս կը գան այս կռվից. «կամ վահանի հետ, կամ վահանի վրա»։ Ատ. Մալխասեանց

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

—

Թիֆլիս է եկել Գէորգ Աբովեանը, տեսուչ Երզրումի Սանասարեան վարժարանի, իբրև պատգամաւոր կաթողիկոսական ընտրութեանը մասնակցելու Դերջանի վիճակի կողմից։

ԱՆՎԵՐՋ

II

«Մշակի» № 270-ում զետեղված իմ յօդուածում ես բացագանչում էի, որ բիւզանդական ափերից սկսված դաւը պէտք է շարունակվի Էջմիածնում, Մայր Արաքսի ափերում։

Աւելացնում եմ դարձեալ մի քանի խօսք։

Անտարակոյս, դաւի հայրենիքը միայն Բիւզանդիան չէ։ Դաւի բորբոքման և առաջխաղացման մէջ նոյնքան գործակից են և կովկասահայերի վարժված վաղեմի վարպետները։

Կասեմ աւելին։ Շատ և շատ հանգամանքներում թիւրքահայերը չեն կարող մրցել այդ ասպարէզում ռուսահայերի հետ։ Եւ եթէ դաւը գալիս է Բոսֆորից, նրա ստեղծագործութեան ոգին միայն Բոսֆորի ափերում չէ սաւառնում։ Այնպէս որ՝ ապահովաբար կարելի է առաջնութեան և նախաձեռնութեան դափնին մատուցանել երկու կողմին հաւասարապէս։

Այդ մէկ։

Միւս կողմից՝ մեզ յայտնի է, որ թիւրքահայ պատգամաւորների մէջ կան պատկառելի անձնաւորութիւններ, որոնց վրդովեցնում է ամեն մի դաւ, ամեն մի ստոնձգութիւն, և նրանք չեն ցանկանում գործիք լինել ոչ մի դաւի և ոչ մի որոգայթի համար։

Եւ այդպէս՝ ուրեմն՝ նախ ասպարէզում եղած դաւը նոյնքան բոսֆորական է, որքան և կովկասեան, իսկ երկրորդ՝ եղած դաւին ենթակայ չեն բոլոր պատգամաւորները։

Բայց թէ որը աւելի գործնական աջողութիւն կունենայ Էջմիածնի համագումարում՝ արդեօք դաւի արշաւանքը թէ շիտակութեան թելադրանքը, այդ ցոյց կը տան մեզ առաջիկայ օրերը։

Եթէ դաւին վիճակված է աջողութիւն, մի նախանձէք այդպիսի ելքի հեղինակներին։

Այդ աջողութիւնը կը լինի բարոյական մի ինքնասպանութիւն և անանկութիւն, որը առաջ կը բերի սթափում հասարակութեան այն մասի մէջ, որը դեռ ևս թմրած ու ընդարմացած է։

Սակայն եթէ անվերջ է դաւը, նոյնպէս և անվերջ է և նրա դէմ բողոքը։ Վ. Ն.

ՄԻՐԶԱ-ՖԱԹԱԼԻ ԱԽՈՒՆԴՈՎԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

—

Յօբելեանի կատարումը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի, դեկտ. 3-ին, Վրաց Ազնուականութեան թատրոնում։

Դահլիճը լիքն էր հասարակութեամբ, որի մեծագոյն մասը կազմում էին մահմեդականներ, իսկ միւս մասը զանազան հիմնարկութիւններից ուղարկված ներկայացուցիչներ և յօբելեարի յիշատակի յարգողներ։

Յօբելեանական յանձնաժողովը կարդաց ստացված շնորհաւորական հեռագիրները Բագուից և ուրիշ տեղերից։

Վրաց «Սախալխօ-Գազէթիի» կողմից նրա ներկայացուցիչը ասաց մի քանի համակրական խօսքեր և շնորհաւորեց յօբելեանը։

Կոչարլինսկին արտասանեց մի երկար ճառ, որի մէջ հաղորդեց կենսագրական տեղեկութիւններ Ախունդովի մասին և վերլուծութեան ենթարկեց նրա պիէսի մէջ դուրս բերված տիպերը և կենսական երևոյթները։

Ա. Քալանթարը «Մշակ» լրագրի կողմից ողջունելով յօբելեանական տօնը՝ կանգ առաւ նրա բարոյական նշանակութեան վրա և բարեմաղթեց աջողութիւն թիւրքական թատրոնին։

Շիրվանզադէն ընդգծեց գեղարուեստի հանրային նշանակութիւնը և ուրախութիւն յայտնեց, որ թուրք հարևանները առիթ ունեն կատարելու ներկայ համակրելի յօբելեանը։

Գ. Երիցեան ողջունեց ժողովրդական տան հայկական սեկցիայի կողմից։

Տիգրան Նազարեան կարդաց մի հայերէն ուղերձ՝ նուիրված Ախունդովի յիշատակին։

Ատրպետ թուրքերէն լեզուով ընդգծեց, որ Ախունդովը այսօր կենդանի է գիտակցող ժամանակակիցների սրտերում։

Կարդացվեց Կարուլովի կազմած Ախունդովի կենսագրութիւնը ռուսերէն լեզուով։

Այնուհետև ներկայացվեցին երկու պիէս, մէկը Միրզա-Ֆաթալի Ախունդովի՝ «Ալքիմիկոս», կատակերգութիւն երեք գործողութեամբ, և յետոյ մի պիէս, որի մէջ դուրս էր բերված ինքը Ախունդովը իր հերոսների հետ։

—

Առաջ ենք բերում Ա. Քալանթարի արտասանած ճառը.

«Մշակ» լրագրի կողմից ջերմագին ողջունում եմ Միրզա-Ֆաթալի Ախունդովի ծննդեան 100-ամեակի հանդիսաւոր օրը։

«Սա կրկնակի հանդիսաւոր օր է թէ այն պատճառով, որ նուիրված է մի գործողի, որի աշխատանքը կատարվում էր այնպիսի միջավայրի համար, որը համատարած անշարժութեան մէջ էր, և թէ այն, որ մեր երկրի թուրք հասարակութիւնը՝ այսօրվայ իր ցոյց տուած եռանդուն արձագանքով դէպի հանդուցեալ կուլտուրական մշակի յիշատակը, տալիս է ապացոյց այն բանի, որ նա ոտք է դրել կուլտուրական շարժման ճանապարհի վրա։

«Մշակ» լրագիրը 40 տարվայ ընթացքում ուշադրութեամբ արձանագրում էր մահմեդական տարրի կուլտուրական առաջադիմութեան արտայայտութիւնները և ողջունում էր նրանց անկեղծօրէն, համոզված լինելով որ նրանց մէջ թաղնված էր դըրացի ազգի առաջադիմութիւնը։

«Ախունդովը գրում էր այնպիսի ժամանակ, երբ նրան բոլորովին չէր հասկանում թուրք հասարակութիւնը, երբ մեր երկրում չը կար մահմեդական ինտելիգենցիա։

«Սօթնամեակ թուականներին, երբ Բագւում, մահմեդական առաջադիմութեան կարապետներից մէկը՝ Հասան-բէգ Մելիքովը (իմ գիմնազիական ուսուցիչը) ցանկացաւ կազմակերպել ներկայացումներ թուրքերէն լեզուով, հանդիպում էր շատ մեծ դժուարութիւնների։ Դրամատուրգ Ախունդովի անունը արտասանվում էր այն ժամանակ երկիւղածութեան մէջ։ Պատանի Նաջաֆ Վէզիրովը (իմ գիմնազիական և ուսանողական ընկերը), որ նուիրեց իրան դրամատիկական գրականութեան, յաճախ գանգատվում էր այն անագին արգելքների վրա, որոնք խանգարում էին թատրոնական գործի զարգացմանը։ Այն ժամանակներից շատ ջանքեր են գործ դրված մինչև մեր օրերը, երբ թատրոնական գործը դարձել է աւելի դիւրին։

«Հայ հասարակութիւնը, որ փոքր-ինչ աւելի վաղ է ընտելացել թատրոնական գործին, միշտ կենդանի մասնակցութիւն է ցոյց տուել դրացի թուրքերի թատրոնի զարգացման առաջին քայլերին։ Դերասաններ Սաֆրազեան (ամուսինները), Արմէն-Օհանեան և ուրիշներ տուել են ներկայացումներ թուրք լեզուով։ Մաղաթեանը գրել է պիէսներ թուրքերէն լեզուով, հայ սըրողները մասնակցել են թուրք խմբերի ներկայացումներին։

«Անկասկած՝ թուրքական թատրոնը կը զարգանայ և կը բարգաւաճի։ Նրա առաջին գործողների դրութիւնը ծանր էր։ Ուստի կրկնակի գնահատելի է յիշատակը Ախունդովի նման գործողի, որը աշխատում էր, չը տեսնելով համակրութիւն իր ժամանակակիցների կողմից։

«Եւ թող այսօրվայ տօնը, որ ծրագրված է առաջին թուրք դրամատուրգի յիշատակին, ծառայէ իբրև նոր զարկ մեր երկրի թուրք ազգաբնակութեան դրամատիկական արհեստի և բեմական գործի զարգացման համար»։

—

Մեզ ուղարկված է Տ. Նազարեանի կարդացած հետևեալ ուղերձը.

«Յարգանք մեր հայրենակից գրականագէտ-դրամատուրգ Միրզա-Ֆաթալի Ախունդովի պայծառ յիշատակին։

«Եւ այսպէս, միմիայն մի դար…

«Եւ եթէ, խաւար, այդքան կարճատև էր իշխանութիւնդ, էլ ինչո՞ւ համար էր խրոխտանքդ…

«Ի՞նչ, կարծում էիր արեգի ճառագայթները յաւիտեան պիտի թաղված մնային աղջամուղջի մէջ։

«Ի՞նչ շահեցիր անմահութեան դիմաց։

«Սոսկ մի թզուկ դար միայն, չէ…

«Եւ այդ թող այսուհետև դաս լինի խաւարի պաշտամունք կատարողի համար, որ յաղթանակը միշտ և հանապազ լոյսինը, ճշմարտութեանը, գեղեցկինն են։

«Եւ թող յաւերժ օրհնվի, փառաբանվի խաւարի դէմ քաջարի մարտիկ լուսաճաճանչ յաղթանակով պսակված պայծառ Միրզա-Ֆաթալի Ախունդովի յիշատակը։

«Եւ «Աղբիւրն» ու «Տարազը» խնդակից ձեզ, հայրենակից թուրքեր, ողջունում են ձեր սթափման, գիտակցութեան այս նշանակալից տօնը և մաղթում են ձեր երկնակամարի վրա Միրզա-Ֆաթալիի նման պայծառ շատ աստղեր և արեգներ»։

ԱՐՍԷՆ ՔԱՀ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

—

Դեկտեմբերի 6-ին Թիֆլիսում մեռաւ հին-գործիչներից մէկը՝ Արսէն աւագ քահ. Բագրատունին, 70 տարեկան հասակում։

Հանգուցեալը շարունակ 40 տարի եղել է քահ. և ուսուցիչ թէ պետական և թէ հայոց դպրոցներում, որոնց պատմութեան էջերում շատ պատուաւոր տեղ է բռնել։

Բաւականին ուսանելի կենսագրութիւն ունի հայր Բագրատունին, որ եթէ տպագրվի, մեծ հետաքրքրութիւն առաջ կը բերէ։

Ուրուագծենք մի քանի կարևոր անցքերը միայն։

Հանգուցեալը Մակար կաթողիկոսի քրոջ որդին էր. ծնվել է Վաղարշապատում 1841 թ.։ Մանուկ հասակից զրկվելով ծնողներից՝ հանգուցեալը Մակար կաթողիկոսի միջոցով ուղարկվում է Թէոդոսիա՝ Խալիբեան դպրոցում ուսանելու համար։

Աւարտելով Խալիբեան դպրոցը՝ նուիրում է իրան հոգևոր կոչման։ Մակար կաթողիկոսը տալիս է նրան վերարկու, և երիտասարդ Արսէնը մի քանի տարի մնում է Էջմիածնում։

22 տարեկան հասակում որոշում է գնալ Պետերբուրգ և մտնում է համալսարան, իբրև ազատ ունկնդիր։ Չորս տարի մնալով Պետերբուրգում, վերադառնում է Թիֆլիս։ Այստեղ շուտով ձեռնադրվում է քահանայ՝ Կուկիանց վանքի վրա և միաժամանակ ուսուցչութեան պաշտօն է վարում Ներսիսեան դըպրոցում, օրիորդաց 3-րդ գիմնազիայում և ուրիշ դպրոցներում։

1874 թ. Թիֆլիսում բացվում է արհեստագիտական-քաղաքային դպրոցը, որտեղ հանգուցեալը հրաւիրվում է կրօնի և հայոց լեզուի ուսուցիչ։ 28 երկար տարիներ վարել է այստեղ այդ պաշտօնը. Նրա ձեռքի տակ են սովորել հայերէնն այս դպրոցում՝ Ա. Ծատուրեան, Նար-Դոս և Մ. Պետրոսեան։

Միաժամանակ նաև եղել է ուսուցիչ

---

*) «Հօրիզոնի» № 269-ում տպված էր մի առաջնորդող, որի մէջ ապացուցվում էր, թէ ազգ. ժողովի որոշումները պարտադիր են ոչ միայն Թիւրքիայից եկած պատգամաւորների, այլև բոլոր թիւրքահայ թեմերի պատգամաւորների համար, թէկուզ դրանք ռուսահայ լինեն կամ այլ պետութեան հպատակ։ «Հօրիզոնի» այդ տեսակէտն ընդունելով՝ մենք անհրաժեշտօրէն հանգելու ենք ենք այսպիսի հետևանքների.—

1. Ամենայն հայոց կաթողիկոսն ու նրա թեկնածուն ընտրվում են Կ. Պօլսի ազգ. ժողովի կողմից, ձայների հասարակ մեծամասնութեամբ։

2. Ազգային ժողովի վճիռը Էջմիածնի համագումար ժողովում յայտարարում են (de'clarent) Թիւրքիայի բոլոր թեմերի պատգամաւորները իրանց 128 ձայնով։

3. Էջմիածնի միաբանները, ռուսահայոց, պարսկահայոց և այլ տեղերի բոլոր պատգամաւորները, թվով 35 անձ, պարտաւորվում են ներկայ լինել համագումարին և լսել ու ստորագրել 128 պատգամաւորներից յայտարարված ազգ. ժողովի վճիռը, որպէսզի համազգային ընտրութեան ստանկցիա ստանայ. բայց նրանց քվէները, ինչպիսի և լինեն՝ ոչ մի ազդեցութիւն չեն կարող ունենալ ազգային ժողովի վճռի վրա, որ վերջնական և անդառնալի է։

Այս չէ պաշտպանում «Հօրիզոնը»։

[illegible]

Տարազի» մէջ երկար տարիներ զետեղել է բանաստեղծութիւններ «Ընծայացի» կեղծանուան տակ։

Բնաւորութեամբ մեղմ, խիստ համակրելի մարդ էր հանգուցեալը։ Մի քանի սերունդներ են կրթվել նրա ձեռքի տակ, և բազմաթիւ աշակերտներ յիշում են հանգուցեալի խոհուն, շնորհալի դասերը, հայրական-մտերմական վերաբերմունքը։

Իսկ իբրև քահանայ՝ հանգուցեալը յայտնի էր շատ տաղանդաւոր քարոզիչ. նրան լսում էին ամէն անգամ մեծ հետաքրքրութեամբ։ Հանգուցեալի քարոզները, որ բաւականին ստուար ձեռագիրներ են կազմում, արժանի են ուշադրութեան և շօշափում են ժամանակակից հասարակական բնոյթ ունեցող հրատապ խնդիրներ։

Բայց 40 տարվայ անխոնջ գործունէութիւնը այնուամենայնիւ այսօրվան օրը չէ տուել այն չափով ապահովութիւն, որ հանգուցեալի ընտանիքը կարողանայ գէթ նոյն չափով ապրել համարել իրան, որ չափով հանգուցեալի կենդանութեան ժամանակ։

Սպասենք և տեսնենք, թէ հասարակական խիղճը ինչով պիտի վարձահատոյց լինի իր մշակի 40 տարվայ աշխատանքի փոխարէն։

Ս.

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՖՈՆԴԸ

Կիրակի, դեկտ. 4-ին, Բագուի Հ. Մարդասիրական Ընկերութեան շինութեան մէջ տեղի ունեցաւ այն մի խումբ անձանց մասնաւոր խորհրդակցութիւնը, որոնք հրաւիրված էին յօգուտ դպրոցական-ուսուցչական ֆոնդի ժողովարարութիւն անելու Կ. Հ. Բարեգործ. Ընկերութեան 30-ամեակի առիթով։

Ս. Ցարութիւնեանի զեկուցումից յետոյ ներկայ եղողները որոշեցին դիմել հանգանակութեան՝ տեղական հայ ազգաբնակութեան մէջ։ Դրա համար կազմված մասնաժողովը բաղկացած է Ներսէս վարդապետից, Ա. Ղուկասեանից (մասնաժողովի պատուաւոր նախագահ), Ա. Վաչեանից, Խ. Վէրմիշեանից, Լ. Ղուլեանից և Տ. Բուդաղեանից։

Խորհրդակցութիւնից յետոյ ներկայ եղողների մէջ ստորագրութիւն բացվեց յօգուտ ֆոնդի, ըստ որում ավելցին հետևեալ խոշոր նուիրատուութիւնները. Ա. Ղուկասեան 1000 ր., Մ. Ասլիբէգեան 1000 ր., Ա. Վաչեան 500 ր. և ուրիշ անձինք մօտ 500 ր.։ Ընդամէնը մօտ 4000 ր.։ («Баку»)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Դեկտ. 5-ին Կովկասի Փոխարքայ Վօրօնցով-Դաշկովը իր օգնական սենատոր Վատացիի հետ այցելեց կովկասեան մանկավարժական թանգարանը։

✦ Վրաստանի էկզարխի կարգադրութեամբ վրաց հոգևորականութեան համագումարը Թիֆլիսում բացվելու է դեկտ. 17-ին։

✦ Այսօր Արքունական թատրոնում տեղի կունենայ յայտնի երգչուհի Վեալցեվայի համերգը։ Տոմսակները սպառված են։

✦ Հաղորդում են, որ Պետական Դումայի ծննդեան արձակուրդից օգտվելով՝ Թիֆլիս են գալու կովկասեան պատգամաւորները կովկասեան մի քանի օրինագծերի առիթով անհրաժեշտ նիւթեր ժողովելու համար։

✦ Մենք Հին-Նախիջևանից ստացանք հետևեալ հեռագիրը, որ խփված է դեկտեմբերի 6-ին, ցերեկվայ ժամը 10 և 45 րոպէին. «Այսօր Կարապետ եպիսկոպոսը այստեղով անցաւ՝ գնալով Էջմիածին։ Իմանալով նորին սրբազնութեան ուղևորութեան մասին, Նախիջևանի հայ գիտակից հասարակութեան անդամները՝ ի նշան խոր-րին յարգանքի առ իրանց նախկին թեմական առաջնորդը, երկաթուղու կայարանում նրան ցոյց տուին սրտագին դիմաւորումն։ Ալէքսանդր Պարզեան»։

✦ Երէկ, դեկտ. 7-ին, գեներալ Պօրտաօյի մահվան իններորդ օրը, զինուորական տաճարում կատարվեց հոգեհանգիստ՝ պաշտօնական և քաղաքացիական անձանց ներկայութեամբ։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային տնտեսական մասնաժողովը մսի փութը 12 կոպէկից դարձրեց 13 կոպէկ։

✦ «Зак.»-ն հաղորդում է մի լուր, թէ իբր հանգուցեալ Ա. Մանթաշեանի ժառանգները 10,000 ռուբլի են նուիրել Հայ Հրատարակչական Ընկերութեանը։ Լրագիրը յայտնելով, որ այդ Ընկերութիւնը իր գոյութեան երկու տարում հրատարակել է ընդամէնը երեք գիրք, յոյս է տածում, որ նիւթական միջոցների գոյութիւնը կենսունակ կը դարձնէ յիշեալ Ընկերութեանը։

✦ Դեկտ. 5-ին, երեկոյեան ժամը 10-ին, Թիւրքահպատակ Միհրան Զաքեանը մտաւ իր փեսայ Խաչատուր Կարապետեանի մօտ, որ Երևանի հրապարակի և Գանօվսկայա փողոցի անկիւնում ունի կօշիկների խանութ։ Վէճի ժամանակ նա ատրճանակով վիրաւորեց Կարապետեանին ձախ աչքից ու մէջքից և յետոյ փախաւ, բայց յետոյ բռնվեց և խոստովանեց իր յանցանքը։ Վիրաւորվածին տարան Միքայէլեան հիւանդանոց. նրա կեանքը վտանգի մէջ է։

✦ Բագւում օծվեց նոր ապանդանոցի շէնքը։

✦ Աղնախից Զաքաթալայի, Նուխու, Շամախու վրայով դէպի Բագու երկաթուղի կառուցանելու հարցը, «Т. Л.»-ի ասելով, նոր ուղղութիւն է ստացել։ Այս օրերս գործի գլխաւոր նախաձեռնող իշխան Պ. Թումանովը մեկնում է Պետերբուրգ՝ միջնորդելու, որպէսզի տրվի իրաւունք յիշեալ գծի կառուցման համար։ Իշխան Թումանովի հետ ընկերակից են Բագուի նաւթարդիւնաբերող Թաղիևոսեանը և առևտրի մինիստրի նախկին օգնական Ֆէօդորովը։ Ընկերութեան հիմնադրամը փայերով կազմում է 3½ միլիոն, իսկ օբլիգացիաներ բաց են թողնվելու 29 միլիոնի։

✦ Սուխումում տեղական լրագրի խմբագրութիւնը հանգամանքութիւն է բացել յօգուտ սովեալների. «Р. Сл.»-ի թղթակիցը հեռագրում է, որ գաւառապետը չը թոյլատրեց խմբագրութեան ժողոված գումարները ուղարկել համապետական մասնաժողովին։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Անգլիական համայնքների պալատում Գրէյը յայտնեց, որ բրիտանական կառավարութիւնը Պարսկաստանի վերաբերմամբ հետևեալ վեց առաջադրութիւնը ուղղեց Ռուսաստանին. Ռուսաստանը չը պէտք է պնդէ իր դրամական պահանջի վրա. ռուս զօրքերը հեռանալու են պարսկական հողից, հէնց որ Ռուսաստանի պահանջները բաւարարութիւն ստանան. Անգլիան և Ռուսաստանը միասին դրամ են տալու փոխարինաբար պարսից կառավարութեանը Պարսկաստանը ներկայ քաօսից հանելու ու կարգ ու կանոնը վերահաստատելու նպատակով, և այլն։

✦ Պարսկական մէջլիսից հեռացան 20 պատգամաւոր։

✦ Թիւրքաց մեծ վէզիրը յայտնեց, որ Թիւրքիան ոչ մի դէպքում չէ զիջելու Տրիպոլիսը իտալացիներին։

✦ Պարզվում է, որ Դարդանէլի հարցը յարուցել էր ռուսաց դեսպանը միանգամայն անձնական նախաձեռնութեամբ, որով վերջին խրախուսանքները եւրոպական և Թիւրքական քաղաքական շրջաններում դառնում են ապարդիւն և պաշտօնական բնոյթից զուրկ։

✦ Ինչպէս յայտնի դարձաւ հեռագիրներից, Կ. Պոլսում հրդեհվեց անգլիական դեսպանատան շինութիւնը։ Պարզվում է, որ հրդեհողները սխալվել են. նրանք ուզեցել են հրդեհել ոչ թէ անգլիական, այլ իտալական դեսպանատունը։

✦ Ալբանիան գտնվում է ապստամբութեան նախօրեակին։ Ազգաբնակութիւնը զինվում է։ Յեղափոխական պարագլուխները ընդհանուր ծրագիր են մշակում գարնանը յեղափոխական փողը ամբողջ երկրում հնչեցնելու համար։ Ազգաբնակութիւնը միաբերան աւտոնոմիա է պահանջում։

✦ Բերլինի բօրսայում լուր տարածվեց, թէ իբր Հնդկաստանում մահափորձ է կատարվել անգլիական թագաւորի կեանքի դէմ։

✦ Գերմանական լրագիրները արշաւանք են սկսել կամս Էրենտալի դէմ, մեղադրելով նրան մարօկկեան հարցում Գերմանիային թոյլ պաշտպանութիւն ցոյց տալու մէջ։ Էրենտալի հրաժարականը հաւանական է համարվում։

✦ Խօրվատիայում սէյմի ընտրութիւնները ընթանում են չը լսված ճնշումներով. օպպօզիցիայի դէմ ծաւալած է տէրրօրի սարսափը. ամբողջ երկրում նշանակված են ժանդարմներ և զօրքեր։

✦ Եապօնական կառավարութեան ֆինանսական ու արդիւնաբերական ճգնաժամը, որ արգասիք է չինական յեղափոխական ազդեցութեան, շարունակվում է։ Դեմօկրատական կուսակցութիւնը պահանջում է կրճատել սպառազինման ծախքերը։ Ներկայումս Եապօնիայի պետական պարտքը հասել է 2.650.000,000 իէնի։

✦ Օգտվելով խառնակ վիճակից, խունխուզները ամբողջ Մանջուրիայում աւազակութիւններով են զբաղված է՝ իշխանութիւնները գաւառներից շարունակ զօրք են պահանջում, բայց լսող չը կայ։

✦ Եասնայա-Պոլեանայի գնելը հաւանութիւն գտաւ ռուսաց բարձր կառավարական շրջաններում, սակայն գնելու պատճառաբանութիւնը փոխված. Եասնայա Պոլեանան գնվում է «Պատերազմ և խաղաղութիւն» և «Սեվաստոպոլեան պատմուածքների» հեղինակի այրին ապահովելու նպատակով։

✦ Ցարիցինի զեմստվօն փող չը տուեց Չեխովի արձանի համար։

✦ Պետերբուրգի կօնսերվատօրիայի դիրեկտոր ընտրվեց նորից Գլազունովը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմերային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ արագ № 2 գնացքը՝ (I, II և III կարգի վագօն.) 10 ժ. 20 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 44 ր. կէսօր., Գանձակ՝ 3 ժ. 18 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 52 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 35 ր. երեկ., Բագու՝ 11 ժ. 43 ր. գիշ.։ Մարդատար № 6 գնացքը՝ (միայն I և II կարգի վագօն.) 3 ժ. 33 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում 6 ժ. 29 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 46 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ.՝ Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 20 ր. գիշ., Բագու՝ 8 ժ. 11 ր. առաւ.։ Պոստատար № 4 գնացքը՝ (բոլոր կարգերի վագօններով) 11 ժ. 18 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում՝ 2 ժ. 12 ր. ցեր., Գանձակ՝ 5 ժ. 29 ր. առաւ., Եւլախ, 7 ժ. 30 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 01 րոպէին կէսօրվայ, Բագու՝ 4 ժամ 52 րոպէին ցերեկվայ։ Խառն № 106 գնացք՝ (IV կամ III կարգի վագօններով, երբ կարևորութիւն պատահի) 6 ժ. 32 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 10 ժ. 42 ր. առաւ., Գանձակ՝ 2 ժ. 57 ր. ցեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 25 ր. երեկ.։ Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 16 գիշ., Բագու՝ 7 ժ. 12 ր. առաւ.՝

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ Մարդատար № 74/75 գնացքը. (բոլոր կարգի վագօններով) 11 ժ. 48 ր. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 7 ժ. 01 ր. առաւ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 10 ժ. 31 ր. առաւ., Էջմիածին կայար. 3 ժ. 45 ր. ցեր., Ուլուխանլու՝ 4 ժ. 12 ր. ցեր.։ (Առանց Երևան մտնելու։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը Երևան ուղևորվում է 4 ժ. 37 ր. ցեր., և Երևան հասնում 5 ժ. 20 ր. երեկոյեան)։ Նախիջևան՝ 9 ժ. 26 ր. երեկ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 10 ր. երեկ.։ Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում՝ 12 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 32 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 4 ժ. 41 առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 06 ր. առաւ., և այնտեղ չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ Մարդատար № 5 գնացքը՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 5 ժ. 45 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 51 ր. եր., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Պոստատար № 3 գնացքը՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 9 ժ. 50 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 1 ժ. 56 ր. կէսօր., Բաթում՝ 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ Մարդատար № 7 գնացքը՝ (II և III կարգի վագօններով) 10 ժ. 38 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 08 ր. գիշ., Բաթում՝ 1 ժ. 42 ր. կէսօրին։

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 9/66 գնացքը՝ (բոլոր կարգի վագօն.) 3 ժ. 23 ր. ցեր., Խօշի է հասնում 6 ժ. 02 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 02 ր. գիշ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ Մարդատար № 5 գնացքը՝ 5 ժ. 07 ր. երեկ.։ Պոստատար № 3 գնացքը՝ 8 ժ. 54 ր. առ.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 9 ժ. 56 ր. գիշ., որը այնտեղ չէ գնում։ Խառն № 107 գնացքը՝ 9 ժ. եր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № 72/73 գնացքը՝ 8 ժ. 25 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ № 80/81 գնացքը՝ 1 ժ. 40 ր. ցերեկվայ։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ Մարդատար № 6 գնացքը՝ 2 ժ. 50 ր. ցերեկ., Պոստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 28 ր. գիշ.։ Մարդատար № 8 գնացքը 5 ժ. 33 ր. առաւ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ Մարդատար № 6/10 գնացքը՝ 7 ժ. 58 ր. առաւօտեան։

Ծանօթութիւն.—Ձմերային երթևեկութեան միջոցին որոշված է Թիֆլիսից Պետերբուրգ (յետ և առաջ) անմիջական, առանց վագօն փոխելու հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռոստովի-Խարկովի վրայով Անդրկովկասեան գծի արագ №№ 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է մէկ միքստ վագօն I և II կարգի և մէկ վագօն III կարգի. բոլոր տեղերը պլացկարտներով են։

Նոյնպէս հաստատվում է Թիֆլիս-Մոսկվա յետ և առաջ, առանց վագօն փոխելու, հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռոստովի և Կօզլովի վրայով՝ արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է Միջազգային ընկ. մէկ միքստ վագօն I և II կարգի, որի համար վերցվելու է յաւելեալ արժէք. ամեն մէկ հազար վերստին 8 ր. I կարգում և 6 ր. II կարգում։ Թիֆլիսից-Մոսկվա հաշվում է 2877 վերստ։

Առանց վագօն փոխելու հաղորդակցութիւնը Թիֆլիս-Բագու-Ռոստով յետ և առաջ կատարվելու է արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Բոլոր կարգերի տեղերը պլացկարտով են։

ԲԺԻՇԿ

Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Մասնագէտ սիֆիլիս (606), միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։

Ընդունե- (12½—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ առ. ժ. 9—10-ը։

Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի)։ Տէլէֆօն № 1175.

(Ե. Հ. Կ.) 888. 100—38

№ 4711 ՄԱԶԵՐԻ ՆԵՐԿ

Ընկուզենայ էկստրակտից

Ներկում է մազերը արագ և հիմնաւոր, նայած ցանկութեան, քնքուշ շիկագոյնից սկսած մինչև կատարեալ սև։ Անվնասակար լինելը երաշխաւորված է։

Մի սրուակը 1 ր. 20 կ.։ Մեծադիրը 2 ռուբ.

Պարֆիւմէրիա № 4711 Ֆերդ. Միւլհէնս

Մատակ. Նորին Մեծութ. Ռուսաց Բարձր Դրան ԿԵՕԼՆ Բ./Վ. ● ՌԻԳԱ. Հիմնված 1792 թ.

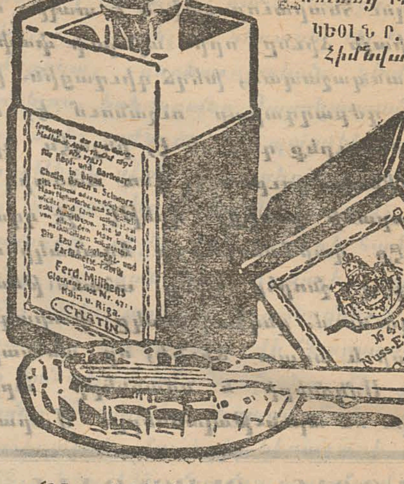

(М. 341516/341546) 7—3

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴ

Կայսերական Երաժշտական Դպրոցն աւարտած

ՏԱԼԻՍ Է ԴԱՍԵՐ ԴԱՇՆԱՄՈՒՐԻ ՎՐԱ

Կարելի է տեսնել ամեն օր ցերեկ. ժամը 4—7-ը, իսկ կիրակի օրերը՝ առ. ժ. 9—12-ը։
Грибоѣдовская № 27, кв. 5.

(Հ. Կ.) 1122. 10—3

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում են

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ

ԾՈՑԻ եւ ՊԱՏԻ

1912 Թ.

„ՇԻՐԱԿ“

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

✦ ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ ✦

—● XIV տարի ●—

ԾՈՑԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

Ցանկուածը պարունակում է՝ վիճակագրական տեղեկութիւններ—Ռուսաստանի ազգաբնակութիւնը, նրա աճումն ու խտութիւնը, կեանքի միջին հասակը, ազգերի թիւն ըստ հասակի, դաւանութեան և պարապմունքի։ Գաղթականութիւն։ Ժողովրդական կրթութիւնը, նրա ծախսերը, գրագիտութեան չափը, դպրոցները։ Զօրքը, պետութիւնների զինուորական ույժերը և նրանց ծախսերը։ Ժողովրդի առողջապահական վիճակը։ Պետական ելք և մուտքը։ Հոգևորականութիւն։ Կարևոր գիտելիքներ.—Մուրհակներ, չափ և կշիռ, դրամներ և արժէքաւոր թղթեր։ Պօստ և հեռագիր, պօստային օրէնքներ, խնայողական դանձարաններ։ Զինուորագրական օրէնքներ, նորակոչ զինուորների չափը։ Բնակարանների հարցը։ Կտակի և պայմանի օրինակներ։ Իրաւաբանական տեղեկութիւններ.—Ռուսաց օրէնսգրքերի բովանդակութիւնը, Ռուսաստանի գլխաւոր կառավարութիւնը՝ մինիստրներ, Մինիստրական Խորհուրդ, Կառավարիչ Սենատ, Սրբազան Սինօդ, Պետական Խորհուրդ, Պետական Դումա։ Առողջապահական.—Կրքերի ազդեցութիւնը մարդու կազմուածքի և առողջութեան վրա, ուրախութեան կրքերի ազդեցութիւնը, երաշխաւոր երկայնեցութիւններ, պրոֆ. Մեչնիկով, մարդու ծերութեան պատճառները, մաձնի բուժական նշանակութիւնը, «606» և պրոֆ. Էրլիխ։ Աչքերի և մազերի առողջապահութիւն, ինչ ենք ուտում մենք, գազարի և մեղրի բուժական յատկութիւնը, ինչպէս պէտք է ապրել, առողջապահական կարճ խրատներ, տասը կանոններ երկարակեցութեան։ Մաքրական կամք, յոյսի փիլիսոփայութիւնը, առաջ հասած, հոգու անմահութեան փիլիսոփայական ապացոյցներ, հոգին, բարութիւն և չարութիւն, ապագայ մարդը, զգալի շրջապատողներից։ Գիւղատնտեսական.—Մեղուաբուծական՝ մայրերի փոխարինումը, բնական ձագ տալը և արհեստական ձագ վերցնելը, միջաց երկրորդ ձագի դուրս գալու դէմ, ձագի տեղափոխելը փեթակի մէջ, արհեստական ձագ վերցնելը և այլն։ Կովերի ծծերի բորբոքումը, ծծերի սեղմուածքները և խոզերը, դարաց հիւանդութեան դէմ միջոց։ Թռչնապահութիւնը ըստ Բէօմէրի, հաւերի տեսակի ընտրութիւնը, տեղական հաւեր։ Սպառողական ընկերութիւններ, նրանց նպատակը և կազմակերպելու միջոցները։ Պատմական.—Ծրդատ ճարտարապետի մահարձանը Կ. Պոլսում։ Ազգագրական.—Ազգերի բարեկեաց սովորութիւնները, մեռելների յուղարկաւորելու զանազան կերպերը։ Տնտեսական.—Տնային տնտեսութեան վերաբերեալ կարևոր գիտելիքներ։ Հատընտիր մտքեր և աֆորիզմներ։ Ընթերցանութեան հատուածներ.—«Լոյսի կռիւը խաւարի դէմ», «Բաղդ բաժանողը», «Գինը», «Աղքատ մարդիկ», «Մարդը և կենդանին», «Մասնագէտներ», «Սիրտը»։ Խնամքի ծրագիրներ.—Գործելու տասնմէկ կանոններ, Կարֆիլդի տարեգրութեան, Պօփիայի և Ռօզէլլի ծրագիրները։ Ճանապարհորդական.—Երկաթուղիք, շոգենաւեր և պօստային ճանապարհներ։ Զուարճալիք.—Խնդիրներ, վիճակարան։ Երեսների թիւը 320։

200 ՊԱՏԿԵՐՈՎ ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ 200 ՊԱՏԿԵՐՈՎ

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑԻ առաջին երեսների վրա տպագրվում են հայ և օտար հին և նորագոյն հեղինակների և գործիչների պատկերներ, այն մեր պետական և դպրոցական հիմնարկութիւնները ապառ են պարապմունքից յարմարութեան համար առանձին նշանակված են լօգաի պարապմունքի ժամերը։ Տպագրված են ընտիր մտքեր, աֆորիզմներ, պատմական դէպքերի ժամանակագրութիւն, բանաստեղծական քառեակներ։ Երկրորդ երեսների վրա հայկական տօների պատմական բացատրութիւնները, գիտական նորութիւններ, բնութեան երևոյթների նկարագրութիւններ, բժշկական գիտելիքներ, առողջապահական խորհուրդներ, արհեստների վերաբերեալ կարևոր տեղեկութիւններ, ազգագրական տեղեկութիւններ, զուարճալի պատմութիւններ, պատմական նշանաւոր դէպքեր հայ, ռուս և այլ ազգերի կեանքից, վիճակագրական թիւեր և տեղեկութիւններ, խորհրդածութիւններ նշանաւոր անձանց, բանաստեղծութիւններ, ոտանաւորներ, աշուղ. խաղեր, զուարճալի անեկդօտներ մեծ մարդկանց կեանքից։ Գիւղատնտեսական նորութիւններ, խոհարարական ու տնային տնտեսութեան վերաբերեալ կարևոր խորհուրդներ։ Ժողովրդական առածներ, երգեր, երգիծաբանական հատուածներ, ծիծաղաշարժ նոր առակներ, առածներ և այլն։

Ցախտակը պատրաստված է լիտօգրաֆիայում, ուժեղ գոյնով, եւրոպական յայտնի հրատարակութիւնների նմանողութեամբ, յայտնի նկարչի վրձինի գործ չորս պատկեր՝ «Դէպի արշալոյս», «Կեանք և մահ», «Նոր տարու դիմաւորումն» և «Անիի աւերակներ»։

Գները՝ ծոցինը 20 կոպ., պատինը 50 կոպ., գումարով գնողներին զեղչ։ Վերադիր վճարով պահանջողները պէտք է ուղարկեն կանխավճար։

Դիմել՝ Александрополь, Типографія „ШИРАКЪ“, Карапету Апинянъ. Արտասահմանից՝ Alexandrople, Karapet Apinian (Caucase).

Ցանկացողներին օրացոյցների բովանդակութիւնն առանձին թերթով տպագրված կուղարկվի ձրի։

(Հ.) 1049. 8—6

ՅՕԴԱՑԱՒԸ ԵՒ ՈՍԿՐԱՑԱՒԸ,

ևթէ մրսելուց են առաջացել, բժշկվում են

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՀԵՂՈՒԿՈՎ—

„ՄԱԳՕ“

Փորձված միջոց քրօնիկական և սուր ցաւերի դէմ։ (Պատրաստ. Ղրիմում)։ Ծախվում է դեղատներում և դեղատնային շատ խանութներում։

ՄԻԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ **Եղբ. Ն. եւ Ի. ԱՐԵՇԵՎՆԵՐ**

Հասցէն՝ МОСКВА, Тверская, Настасьинскій пер., д. 7, кв. 2, отд. 32. Տէլէֆօն 286—23.

Բրօշիւրներն ուղարկվում են ձրի։ Չը բժշկվողները բժշկական վկայական ներկայացնելուց՝ իրանց փողը կարող են յետ ստանալ։

Գները՝ առանց ճանապարհածախքի՝ մեծ սրուակը 1 ր. 50 կ.։ Ուղարկ. ենք վերադիր վճ.։

(Հ. Կ.) (М. 455916) 1124. 10—3

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԱՆՕՆԻՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Աւտօմօբիլային հաղորդակցութեան Կովկասում

ԱՒՏՕՄՕԲԻԼՆԵՐԻ ՁՄԵՐԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբերի 2/15-ից 1911 թ.

ԲՈՐԺՈՄԻ, ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ եւ ԱԲԱՍԹՈՒՄԱՆԻ միջեւ։

Բօրժօմից Ախալցխա մեկնումը ամեն օր, երեկ. ժամը 4-ին։
Ախալցխայից Բօրժօմ մեկնումը առաւօտեան ժամը 9-ին։
Շաբաթական մէկ անգամ, ուրբաթ օրերը, աւտօմօբիլը կը գնայ մինչև Աբասթուման և կը վերադառնայ հետևեալ օրը՝ շաբաթ, առ. ժամը 8-ին, մտնելով նաև Ախալցխա առ. մօտ ժամը 9-ին։

ԳՆԵՐԸ:
- Բօրժօմ—Աբասթուման՝ 5 ռուբլի։
- Բօրժօմ—Ախալցխա՝ 3 ռուբլի։
- Ախալցխա—Աբասթուման՝ 2 ռուբլի։

Բագաժի համար՝ առանց պրաօնեալ 1 փութի՝ իւրաքանչիւր փութին 50 կ.։

(Ե. Հ. Հ. Կ.) 1066. 4—3

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, Թուրքերէն, Ֆրանսերէն, գերմաներէն, արխագերէն և լեհականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշդօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շտապ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։

Տէլէֆօն № 67.

ԲԺԻՇԿ

Յ. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ

(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ
(Մասնագիտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)
Ընդունե- (առաւօտեան ժ. 12—1-ը։
լութիւնը (երեկոյեան ժ. 4—6-ը։
Բէբուտօվսկայա, № 66.

(Ա. Օ.) 1035. 100—34

ԲԺՇԿՆ. ՖԷԼԴՇԷՐ

Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Սրսկումներ, տրիպէրի լուացումներ, վիրաբուժութիւն, մասսաժ, էլեկտրականութիւն։ Հիմնաւոր բուժումն սուր և խրոնիք. տրիպէրի, սերմնահոսութեան, սեռական թուլութեան և անկարողութեան՝ հմուտ բժիշկ. ցուցմունքով։ Օտարերկրեայ հիւանդներին գրաւոր խորհուրդներ և բէչէպտներ (վճարը 3 ր.)։ Եկւորներին ցոյց եմ տալիս հմուտ մասնագէտ բժիշկների բոլոր հիւանդութիւնների. նաև կանանց և ծննդաբեր. հիւանդ. բժիշկների։ Ծառայողներին և աշակերտ-աշակերտուհիներին բժ. օգնութիւնը մեծ զիջումով։ Իմ կազմած «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարանը», գինը 50 կոպ., կարելի է պահանջել ինձանից կամ Թիֆլիսի բոլոր հայ գրախանութներից նալօժով։ Ընդունելութիւնը՝ կանանց 2—3 ժ., տղամարդկանց 3—4 ժ. ամեն օր։ Հասցէս. Тифлисъ, Семеновская ул., № 9, Վօրոնցովի արձանի մօտ։

(Ե. Հ. Կ.) 892. 50—36